

Zarząd Gminy Stromiec

**STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW
ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY
STROMIEC**

**ETAP I
UWARUNKOWANIA ROZWOJU**

Opracowanie WBPP w Radomiu
Lipiec 1998

Zespół autorski:

Główny projektant:

mgr inż. arch. Grzegorz Krawczyk

mgr inż. arch. Paweł Wasilewski

Sfera społeczna:

mgr Urszula Konopacka

mgr Barbara Majewska

Rolnictwo:

mgr Eliza Wojszko

Sfera produkcji pozarolniczej:

mgr Elżbieta Fiołna-Bulira

Środowisko przyrodnicze:

mgr Marta Chałubińska

mgr inż. Dorota Maj

Środowisko kulturowe:

mgr inż. arch. Małgorzata Mordak

Komunikacja:

mgr inż. Janina Słyk

Infrastruktura techniczna:

mgr inż. Helena Morawska

mgr inż. Anna Ninard

Opracowanie graficzne:

Artur Paciorek

Spis treści:

UZASADNIENIE ZAKRESU ZMIAN STUDIUM – I-

I. Wstęp	4
Cel sporządzania i zadania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy	4
1. Charakterystyka prawna studium	4
2. Przedmiot i cel opracowania studium	5
II. Zewnętrzne uwarunkowania rozwoju gminy	7
Położenie i powiązania zewnętrzne gminy	7
1. Położenie geograficzne i powiązania administracyjne	7
2. Powiązania przyrodnicze	7
3. Powiązania komunikacyjne i infrastrukturalne	8
3.1 Dostępność komunikacyjna	8
3.1.1 Drogi krajowe regionalne	8
3.1.2 Drogi wojewódzkie - wybrane	8
3.1.3 Kolej	8
3.2 Elektroenergetyka	8
3.3 Telekomunikacja	8
Pozostałe ponadlokalne uwarunkowania rozwoju gminy	8
1. Strategia zagospodarowania i główne kierunki polityki przestrzennej państwa na obszarze gminy	8
1.1 Układ węzłowy (osadniczy)	9
1.2 Układ pasmowy (liniowy)	9
1.2.1 Dostępność komunikacyjna	9
1.2.2 Elektroenergetyka	9
1.2.3 Łączność	9
1.2.4 Inne systemy infrastruktury technicznej	10
1.3 Układ strefowy — podstawowe funkcje terenów	11
2. Wojewódzki rejestr zadań rządowych	13
III. Stan zagospodarowania i uwarunkowania wewnętrzne rozwoju gminy	14
Sfera społeczna	14
1. Procesy i prognozy demograficzne	14
1.1 Charakterystyka procesów rozwojowych zaludnienia w gminie	14
1.2 Prognoza demograficzna	17
2. Obsługa ludności	18
2.1 Oświata	18
2.1.1 Wychowanie przedszkolne	18
2.1.2 Szkolnictwo podstawowe	18
2.2 Ochrona zdrowia	19
2.2.1 Kadry medyczne	19
2.2.2 Ośrodki zdrowia	20
2.2.3 Apteki	20
2.3 Pomoc społeczna	21
2.3.1 Pomoc środowiskowa (materialna)	21
2.3.2 Pomoc instytucjonalna	23
2.4 Administracja	23
2.5 Kultura	23
2.6 Turystyka i wypoczynek	23
2.6.1 Środowisko kulturowe	23
2.6.2 Szlaki turystyczne	25
2.6.3 Budownictwo letniskowe	26
2.6.2 Baza noclegowo-turystyczna	26
3. Mieszkalnictwo	26
3.1 Charakterystyka zasobów mieszkaniowych	26

3.2 Efekty rzeczowe budownictwa mieszkaniowego	27
4. Problemy społeczne	30
4.1 Bezrobocie	30
5. Poziom życia ludności	31
6. Główne problemy gminy w sferze społecznej	33
6.1 Problemy demograficzne	33
6.2 Problemy z zakresu obsługi i poziomu życia ludności	34
6.2.1 Obsługa ludności	34
6.2.2 Poziom życia mieszkańców	34
Sfera produkcyjna	35
1. Gospodarka rolna	35
1.1 Zasoby ziemi	35
1.2 Zatrudnienie w rolnictwie	36
1.3 Warunki naturalne dla rolnictwa	36
1.4 Kompleksy rolniczej przydatności gleb	37
1.5 Ochrona gruntów użytkowanych rolniczo	38
1.6 Struktura agrarna	38
1.7 Retencja wód	39
1.7.1 Naturalne warunki wodne środowiska	39
1.7.2 Własności retencyjne lasów	39
1.7.3 Rola terenów podmokłych w retencjonowaniu wód	40
1.7.4 Retencja wód powierzchniowych	40
1.7.5 Warunki wodne gleb	41
1.7.6 Mała retencja	41
1.7.7 Melioracje	42
1.8 Produkcja rolna w gminie	44
1.8.1 Produkcja roślinna	44
1.8.2 Produkcja zwierzęca	45
1.8.3 Przetwórstwo rolno-spożywcze	46
1.9 Obsługa rolnictwa	46
1.10 Ocena warunków gminy do produkcji rolniczej	47
2. Sfera produkcji pozarolniczej	47
2.1 Rynek pracy	47
2.2 Struktura podmiotowa	49
Sfera ekologiczna	51
1. Zasoby środowiska	51
1.1 Środowisko abiotyczne	51
1.1.1 Rzeźba terenu	51
1.1.2 Budowa geologiczna	51
1.1.3 Surowce mineralne	52
1.1.4 Gleby	53
1.1.5 Wody podziemne	53
1.1.6 Wody powierzchniowe	54
1.1.7 Klimat	54
1.2 Środowisko biotyczne	54
1.2.1 Lasy	54
1.2.2 Budowa geologiczna	55
1.2.3 Zbiorowiska łąkowo-pastwiskowe	56
1.2.4 Zbiorowiska szuwarowo-torfowiskowe	51
2. Elementy objęte ochroną prawną	57
2.1 Rezerваты przyrody	57
2.2 Obszar chronionego krajobrazu „Dolina Pilicy i Drzewiczki”	58
2.3 Pomniki przyrody	58
2.4 Lasy, w tym lasy szczególnie chronione	59
2.5 Parki wiejskie	61
2.6 Elementy przyrodnicze planowane do objęcia ochroną prawną	61
2.6.1 Park Krajobrazowy Dolnej Pilicy wraz z otuliną	61
2.6.2 Rezerwat przyrody (torfowiskowy) „Sielduki”	62
2.6.3 Pomniki przyrody	62
2.6.4 Użytki ekologiczne	63
3. Diagnoza stanu środowiska	64

3.1 Higiena atmosfery	64
3.2 Wody powierzchniowe	65
3.4 Wody podziemne	65
3.5 Degradacja powierzchni ziemi	65
3.5.1 Mechaniczne zniekształcenia rzeźby terenu	65
3.5.2 Zanieczyszczenia chemiczne gleb	66
3.5.3 Stepowanie krajobrazu	66
3.6 Obiekty uciążliwe	66
3.7 Nadzwyczajne zagrożenia środowiska	67
3.8 Wnioski z diagnozy stanu istniejącego środowiska przyrodniczego	67
4. Tereny cenne przyrodniczo	68
5. Problemy, konflikty, bariery rozwoju	68
5.1 Zachwianie równowagi ekologicznej w obszarze doliny Pilicy	68
5.2 Problem czystości wód podziemnych	69
5.3 Problem przesuszenia obszarów cennych przyrodniczo	69
Komunikacja	70
I. Diagnoza stanu istniejącego	70
1.1 Układ komunikacyjny	71
1.2 Usługi przewozowe	71
1.3 Ocena funkcjonowania układu komunikacyjnego	72
Podstawowe systemy infrastruktury technicznej	74
1. Uwarunkowania stanu istniejącego	74
1.1 Zaopatrzenie w wodę	74
1.2 Odprowadzanie ścieków	74
1.3 Elektroenergetyka	74
1.4 Telekomunikacja	75
1.5 Zaopatrzenie w gaz	75
1.6 Gospodarka odpadami	75
1.6.1 Składowisko komunalne	75
1.6.2 Mogilnik	75

I. WSTĘP

Cel sporządzania i zadania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy [Uaktualnienie w „uzasadnieniu zakresu zmian studium”]

1. Charakterystyka prawna studium

Obowiązek prawny sporządzenia studium nakłada na samorząd gminny art. 6, ust. 1 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. Nr 89, poz. 415), z późniejszymi poprawkami, określając jednocześnie charakter, cel i odpowiedni dla jego realizacji zakres problematyki.

Cel sporządzenia studium przez zarząd gminy jakim jest określenie polityki przestrzennej gminy (zapisany w art. 6, ust. 1 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym) wynika bezpośrednio z faktu posiadania przez samorząd gminny wyłącznej kompetencji w zakresie planowania i realizacji zagospodarowania przestrzennego na własnym terenie.

Wobec faktu, że **studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy nie jest przepisem gminnym** (art. 7 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym) i jako takie nie rodzi skutków prawnych, ustawodawca zabezpieczył rolę studium jako narzędzia prowadzenia przez gminę polityki przestrzennej wprowadzając wymóg uzgadniania przez zarząd gminy ustaleń planów miejscowych w trakcie ich sporządzania z ustaleniami zawartymi w studium (art. 18, ust. 2, pkt 2a ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym).

Konstrukcja prawna studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy jest jednym z istotnych elementów realizacji zasad samorządowego państwa chroniącego prawo własności obywatela. Zasadami tymi są w odniesieniu do studium zwłaszcza:

- 1) samodzielność i suwerenność samorządu gminnego w kształtowaniu polityki zagospodarowania przestrzennego;
- 2) ochrona prawa własności obywateli w odniesieniu do nieruchomości;
- 3) racjonalna gospodarka zasobami środowiska, w tym przestrzeni, dla zapewnienia rozwoju społeczno-gospodarczego gminy.

Ad. 1) Sposobem w jaki studium realizuje pierwszą z wymienionych zasad jest określenie w art. 6, ust. 1 **celu sporządzania studium jakim jest samodzielne „określenie polityki przestrzennej gminy” przez samorząd gminny.**

Ad. 2) Realizacja zasady ochrony prawa własności obywateli w prawie o zagospodarowaniu przestrzennym odbywa się poprzez skutki prawne uchwalenia planu miejscowego zagospodarowania przestrzennego jako przepisu gminnego. Skutki takie są możliwe do udźwignięcia (finansowo i organizacyjnie) przez gminę tylko **dzięki objęciu opracowaniem planami miejscowymi (sporządzanymi w rygorach aktualnie obowiązującego prawa) wyłącznie tych terenów, dla których jest to niezbędnie potrzebne we właściwej kolejności. Właśnie te tereny mają być wskazane przez studium, co zresztą jest jedynym skutkiem prawnym jego uchwalenia**

Ad. 3) Realizację zasady racjonalnej gospodarki zasobami środowiska, w tym przestrzeni, ma na uwadze ustawowe wymaganie uwzględnienia w studium wszystkich uwarunkowań, które powinny być wzięte w rachubę jako przesłanki określenia polityki zagospodarowania przestrzennego gminy. Dzięki takiemu rozbudowaniu części analitycznej studium może ono pełnić istotną funkcję informacyjną dla całościowej polityki przestrzennej gminy, także w zakresie wykraczającym poza same ustalenia studium

2. Przedmiot i cel opracowania studium

Przedmiotem opracowania jest studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Stromiec w jej granicach administracyjnych.

Celem opracowania studium jest określenie polityki przestrzennej gminy poprzez:

- a) rozpoznanie uwarunkowań zewnętrznych i wewnętrznych zagospodarowania gminy w części część studium o charakterze informacyjno-analitycznym. Zawiera ona wyszczególnienie wszystkich uwarunkowań w porządku prezentacji uwzględniającym podział na uwarunkowania zewnętrzne i wewnętrzne zagregowane według sfer: społecznej, ekologicznej, produkcyjnej oraz infrastruktury technicznej. Odniesienie do przestrzeni wszystkich wymienionych uwarunkowań wraz z ich skutkami prawnymi (o ile występują) czynić ma z tego etapu studium informacyjny materiał wyjściowy zwłaszcza dla następujących czynności organów gminy:
  - określenie kierunków polityki zagospodarowania przestrzennego na obszarze gminy,
  - przeprowadzanie rozpraw administracyjnych w sprawie ustalenia warunków zabudowy i zagospodarowania terenu na obszarach nie objętych planami miejscowymi,
  - innych, dla których niezbędna jest kompleksowa informacja przestrzenna;
- b) określenie kierunków zagospodarowania przestrzennego na obszarze gminy biorące za przesłankę syntezę uwarunkowań (pkt a.) w postaci wyszczególnienia słabości i atutów gminy oraz głównych problemów jej rozwoju ujętych w porządku ich ważności;
- c) określenie polityki przestrzennej gminy w powiązaniu z jej polityką społeczną, gospodarczą, ekologiczną itp., powinno odnosić się do następujących składników tej polityki:
  - polityki lokalizacyjnej,
  - polityka inwestycyjnej,
  - obrotu nieruchomościami,

określenie tak ujętej polityki przestrzennej gminy oznacza ustalenie i egzekwowanie przez władze gminy zasad zagospodarowania oraz użytkowania terenów umożliwiające realizację interesu publicznego wspólnoty gminnej w powiązaniu z interesem osób fizycznych i prawnych gospodarujących na terenie gminy oraz polityką państwa zmierzającą do realizacji ponadlokalnych interesów publicznych, realizowaną również na terenie gminy.

II. ZEWNĘTRZNE UWARUNKOWANIA ROZWOJU GMINY

Położenie i powiązania zewnętrzne gminy [Uaktualnienie w „uzasadnieniu zakresu zmian studium”]

1. Położenie geograficzne i powiązania administracyjne

Gmina Stromiec położona jest w środkowej województwa radomskiego. Od północy graniczy z gminą Warka, od wschodu z gminami Grabów, Głowaczów, od południa z gminą Jedlińsk i Stara Błotnica, a od zachodu z gminą Białobrzegi.

STROMIEC - siedziba Gminy, lokalny ośrodek obsługi ludności i rolnictwa obszaru własnej gminy.

Obsługę ludności gminy w zakresie usług ponadlokalnych w „administracji specjalnej” szczebla rejonowego pełni **m. Białobrzegi** - z siedzibami instytucji: Urząd Rejonowy, Rejonowy Urząd Pracy, Urząd Skarbowy, Komendy Rejonowe Policji i Straży Pożarnych, Delegatura Zamiejscowa Kuratorium Oświaty, Roki Sądowe, Pogotowie Ratunkowe, Inspektorat P.Z.U. Miasto Białobrzegi po wejściu w życie reformy administracyjnej kraju będzie funkcję ośrodka powiatowego.

Uzupełnienie obsługi obszaru gminy Stromiec w zakresie „administracji specjalnej” stanowią instytucje zlokalizowane: w **Grójcu** - Prokuratura Rejonowa, Sąd Rejonowy, Z.O.Z., Rejon Dróg Publicznych; w **Kozienicach** - Rejon Energetyczny, oddział W.U.S.; w Warce - Inspektorat ZUS; w **Radomiu** - Wojskowa Komenda Uzupełnień.

2. Powiązania przyrodnicze

Koncepcja krajowej sieci ekologicznej ECONET — Polska" określa spójny przestrzennie obszary, których walory przyrodnicze mają najwyższą rangę międzynarodową i krajową (dolina Wisły i Pilicy — znaczenie międzynarodowe, Leśny Kompleks Promocyjny lasów Puszczy Kozienickiej oraz lasy przysusko-szydłowieckie — znaczenie krajowe).

W obrębie gm. Stromiec system przyrodniczy tworzą o znaczeniu:

- a) międzynarodowym — obszary węzłowe oraz biocentra i strefy buforowe związane z systemem dolinowym rzeki Pilicy. Jest to teren nagromadzenia największych i wyróżniających się walorów przyrodniczych o bogatej różnorodności gatunkowej, form krajobrazowych i siedliskowych objętych ochroną prawną jako Obszar Chronionego Krajobrazu Doliny Rzeki Pilicy i Drzewiczki z rezerwatem przyrody i licznymi lasami wodochronnymi. Przewiduje się podwyższenie rangi ochrony tego obszaru poprzez utworzenie Parku Krajobrazowego Doliny Pilicy wraz z otuliną;
- b) regionalnym
  - węzeł ekologiczny (pojedynczy rezerwat torfowiskowy „Siekłuki” oraz lasy wodochronne i glebochronne Puszczy Stromieckiej) obejmujący tereny gmin Stromiec, Stara Błotnica i Jedlińsk;
  - korytarz ekologiczny łączący obszar węzłowy systemu rzeki Pilicy doliną Radomki z obszarem węzłowym o znaczeniu krajowym Puszczy Kozienickiej,

3. Powiązania komunikacyjne i infrastrukturalne

3.1 Dostępność komunikacyjna

3.1.1 Drogi krajowe regionalne

Nr 729 Białobrzegi — Stromiec - Głowaczów

3.1.2 Drogi wojewódzkie – wybrane

Nr 34 215 Stromiec — Bobrek — Siekluki

Nr 34 218 Stromiec — Boże — Wyborów

3.1.3 Kolej

I rzędna linia kolejowa Radom-Warszawa, zelektryfikowana (na odcinku Radom-Warka, jednotorowa).

Ograniczenia dostępności komunikacyjnej gminy wiążą się przede wszystkim z niskim standardem i małymi parametrami technicznymi dróg (zwłaszcza drogi krajowej regionalnej Nr 729 Białobrzegi — Stromiec - Głowaczów).

3.2 Elektroenergetyka

Przez teren gminy przebiegają:

- linie 220 kV Kozienice-Mory
- linie 110 kV Radom Północ •— Dobieszyn — Białobrzegi, zasilające GPZ 110/15 kV w Dobieszynie
- linie średniego napięcia, stacje transformatorowe SN/n.n. i linie niskiego napięcia doprowadzające energię elektryczną do wszystkich mieszkańców gminy.

3.3 Telekomunikacja

Przez teren gminy przebiega kabel światłowodowy relacji Radom — Warszawa.

Pozostałe ponadlokalne uwarunkowania rozwoju gminy [Uaktualnienie w „uzasadnieniu zakresu zmian studium”]

1. Strategia zagospodarowania i główne kierunki polityki przestrzennej państwa na obszarze gminy

„Wstępna koncepcja polityki przestrzennego zagospodarowania kraju” wy-prowadza zarys koncepcji polityki równoważenia rozwoju kraju w układzie przestrzennym, wskazując potencjalne bieguny (węzły - ośrodki), pasma i strefy rozwoju.

W strategii zagospodarowania przestrzennego województwa, uwzględniającej główne elementy koncepcji krajowej oraz w dostosowaniu do istniejącego i potencjalnego zainwestowania, zróżnicowanych geograficznie warunków rozwoju, w tym ochrony i racjonalnego wykorzystania zasobów środowiska przyrodniczego, określone zostały potencjalne ośrodki i pasma rozwoju oraz strefy aktywizacji regionu. Opracowanie „studium zagospodarowania przestrzennego województwa” - I wersja 1996 r. (art.57 ustawy o zagospodarowaniu przestrzennym) dało możliwość „przełożenia” kierunków polityki przestrzennej państwa na obszary gmin (art.6 w/w ustawy). Studium to określa cele i kierunki rozwoju na obszarze gminy Stromiec w porządku trzech układów: węzłowego (osadniczego), pasmowego (liniowego) oraz strefowego (wiodących funkcji obszarów).

1.1 Układ węzłowy (osadniczy)

Miejscowość Stromiec w układzie osadniczym województwa pełni rolę ośrodka lokalnego objętego polityką rozwoju funkcji obsługi ludności obszaru swojej gminy oraz funkcji wypoczynkowo-turystycznej o znaczeniu ponadlokalnym, poprzez wykorzystywanie szans którymi są m.in.:

- ciągłość funkcji administracyjnej stopnia podstawowego i wyposażenie w usługi podstawowe,
- wykształcone powiązania funkcjonalno-przestrzenne z miastem Białobrzegi jako jednym z „głównych ponadlokalnych ośrodków równoważenia rozwoju” w układzie sieci osadniczej województwa i potencjalnym ośrodkiem powiatowym,
- korzystne położenie w ciągu drogi krajowej (Nr 729, ~~Białobrzegi — Stromiec — Głowaczów~~,
- możliwości rozwoju funkcji obsługi ruchu wypoczynkowo-turystycznego związanego z występowaniem w północnej części gminy szczególnie atrakcyjnych warunków przyrodniczo-klimatycznych w dolinie rz. Pilicy.

1.2 Układ pasmowy (liniowy)

1.2.1 Dostępność komunikacyjna

Poprawa dostępności komunikacyjnej i dostosowanie układu komunikacyjnego do pełnionych funkcji poprzez realizację zadań obejmujących m.in.:

- modernizację drogi krajowej regionalnej nr 729 Białobrzegi — Stromiec — Głowaczów w celu poprawy jakości nawierzchni i dostosowania parametrów technicznych do pełnionej funkcji,
- korektę włączenia drogi wojewódzkiej nr 34 218 Stromiec — Boże — Wyborów obsługującej tereny rekreacyjno-wypoczynkowe położone wzdłuż południowego brzegu rzeki Pilicy,
- utrzymanie dobrego stanu technicznego nawierzchni pozostałych dróg stanowiących ważne połączenia w gminie,
- realizację drugiego toru linii kolejowej na odcinku Radom-Warka.

1.2.2 Elektroenergetyka

Poprawa pewności zasilania, likwidacja rejonów o zaniżonych parametrach energii elektrycznej poprzez: dobudowę stacji SN/n.n., linii średniego napięcia i modernizację sieci n.n. 9,0 % wsi o zaniżonych parametrach energii elektrycznej).

1.2.3 Łączność

Poprawa jakości i dostępności usług telekomunikacyjnych poprzez: realizację kabli światłowodowych relacji: Dobieszyn — Stromiec — Białobrzegi, automatyzację ręcznej centrali telefonicznej w Stromcu.

1.2.4 Inne systemy infrastruktury technicznej

Poprawa stanu środowiska (powietrza, gleby, wód) oraz warunków życia ludności poprzez realizację zadań z zakresu:

Gospodarki wodno-ściekowej

- budowa wodociągu we wsiach: Niedabył, Pokrzywna Stromiecka Wola, Bobrek, Kol. Bobrek, Piróg, Marianki, Ksawerów Nowy, Podlesie zasilanego z rozbudowanego wodociągu w Stromcu,
- budowa ujęcia w Dobieszynie oraz sieci wodociągowej we wsiach Dobieszyn, Kol. Sielce, Sielce, Lipskie Budy, Sułków, Olszowa Dąbrowa,
- budowa ujęcia w miejscowości Boże oraz sieci wodociągowej we wsiach: Boże, Małe Boże, Ducka Wola, Boska Wola, Biała Góra, Krzemień,
- budowa oczyszczalni ścieków:

w Stromcu obsługującej Stromiec i Stromiecką Wolę; przepustowość ok. 200 m³/d,

w miejscowości Bobrek obsługującej Bobrek i Nętne; przepustowość ok. 150 m³/d,

w miejscowości Ksawerów Nowy o przepustowości ok. 25 m³/d,

w miejscowości Polesie Duże o przepustowości ok. 75 m³/d,

w miejscowości Polesie Małe o przepustowości ok. 70 m³/d,

w miejscowości Niedabył o przepustowości ok. 40 m³/d,

w miejscowości Boska Wola o przepustowości ok. 50 m³/d,

w miejscowości Ksawerów Stary o przepustowości ok. 60 m³/d,

w miejscowości Boże o przepustowości ok. 40 m³/d,

- modernizacja istniejących zbiorników małej retencji oraz stawów rybnych („wojewódzki program małej retencji”).

Zaopatrzenia w gaz

Budowa gazociągu wysokoprężnego stanowiącego „odgałęzienie” (w rejonie miejscowości Kamień gm. Białobrzegi) od istniejącego, zmodernizowanego gazociągu wysokoprężnego relacji Lubienia — Sękocin, w kierunku gmin Stromiec i Grabów n/Pilicą, z planowanymi stacjami redukcyjnymi w Stromcu, Stanisławowie i Grabowie n/Pilicą.

W polityce kształtowania podstawowych systemów infrastruktury technicznej szczególnie istotne jest:

- uwzględnienie w „studium gminnym” kierunków rozwoju komunikacji oraz zadań pozostałych systemów infrastruktury (m.in. gospodarka wodno-ściekowa, telekomunikacja, gaz), jako elementów projektu zadań rządowych oraz zadań służących realizacji celów publicznych,
- działania na wszystkich szczeblach administracji na rzecz wspierania i zabezpieczania realizacji zadań z zakresu infrastruktury technicznej o znaczeniu regionalnym oraz ponadlokalnym i lokalnym jako elementów integrujących i aktywizujących rozwój gminy - potencjalne pasmo rozwoju o znaczeniu regionalnym, kształtujące się w oparciu o integrującą rolę drogi krajowej regionalnej nr 729 Białobrzegi — Stromiec Głowaczów,
- działania (analizy w II etapie studium wojewódzkiego) w kierunku weryfikacji kategoryzacji układu dróg wojewódzkich.

1.3 Układ strefowy —podstawowe funkcje terenów

Podstawowym kierunkiem strategicznym polityki rozwoju dla gminy jest gospodarowanie zgodnie z zasadami rozwoju zrównoważonego w oparciu o wiodące funkcje uwarunkowane walorami i zasobami środowiska.

Wiodące funkcje:

Tereny o funkcjach rolniczych wskazane do prowadzenia średniointensywnego rolnictwa (przede wszystkim tereny środkowo-zachodnie i południowo-wschodnie gminy) z uwagi na między innymi:

- ukształtowane kierunki produkcji rolniczej, a przede wszystkim zboża, ziemniaki, truskawki, chów bydła w oparciu o znaczący udział (około 30 %) użytków zielonych oraz trzody chlewnej,
- istnienie w sąsiednich gminach Zakładów Przetwórstwa Owocowo-Warzywnego (w Białobrzegach i Promnej) oraz gorzelni w Rykałach (gm. Promna),
- średnie i słabe warunki naturalne do produkcji rolnej - gleby klasy IV ze znacznym udziałem V i VI
- wzrastający udział (około 34 %) gospodarstw rolnych o powierzchni powyżej 10,0 ha

Tereny systemu przyrodniczego wskazane do zachowania i ochrony środowiska przyrodniczego (północne i północno-zachodnie tereny gminy oraz fragmenty polu-dniowe wskazane w koncepcji krajowej sieci ekologicznej „ECONET — Polska).

W polityce przestrzennego zagospodarowania województwa zostały przestrzennie wyodrębnione strefy polityki, w tym:

strefy ekologicznie uwarunkowanego zagospodarowania zasobów systemu przyrodniczego, które w obszarze miasta i gminy stanowią tereny sieci ekologicznej o znaczeniu krajowym i regionalnym dla których istotne jest racjonalne gospodarowanie przestrzenią prowadzące do zachowania ciągłości i funkcji (hydrologicznych, klimatycznych,

krajobrazowych, ekologicznych - drogi migracji i rozprzestrzeniania się gatunków zwierząt i roślin) międzynarodowego i regionalnego systemu przyrodniczego poprzez między innymi:

- działania na rzecz zwiększenia rangi ochrony doliny Pilicy i utworzenia Parku Krajobrazowego Dolnej Pilicy wraz z otulina,
- uznanie fragmentu terenu o pow. ok. 110 ha doliny rzeki Tymianki za rezerwat przyrody „Siekluki” o charakterze torfowiskowym (na granicy gmin Stromiec i Stara Błotnica),
- wdrażanie programu polityki trwałego i zrównoważonego rozwoju lasów w tym m.in. ograniczanie powierzchni zrębów zupełnych (pozostawianie ok. 5 % biogrup starych drzew); inicjowanie naturalnego odnawiania lasu na wszystkich siedliskach; utrzymywanie w stanie zbliżonym do naturalnego i odtwarzanie śródleśnych zbiorników i cieków wodnych, prowadzenie maksymalnej ochrony tzw. „lasów ochronnych” itp.,
- zalesianie gruntów nieprzydatnych oraz mało przydatnych do produkcji rolniczej (gminny program zwiększania lesistości w wariantcie „optymalnym” obejmuje ok. 1070 ha),
- porządkowanie gospodarki wodno-ściekowej oraz promocja rozwoju funkcji wypoczynkowych w atrakcyjnej przyrodniczo, krajobrazowo i klimatycznie dolinie Pilicy,
- promocja produkcji integrowanej w rolnictwie (połączenie postępu technicznego i biologicznego w uprawie roślin oraz stosowanie nawozów sztucznych i pestycydów w niezbędnych koniecznych ilościach).

strefy średniointensywnego rolnictwa w obszarach o przewadze słabych gleb, obejmujące niektóre gminy w zachodniej, wschodniej i środkowej części województwa, wśród których jest gmina Stromiec z „terenami o funkcjach rolniczych” ,dla których istotne jest m.in.

- wdrażanie zatwierdzonego „programu restrukturyzacji rolnictwa regionu radomskiego” prowadzące do poprawy rentowności produkcji rolniczej, czemu służyć będą oparte o „preferencyjne kredyty” opracowane i przyjęte programy branżowe regionalne i wojewódzkie (np. programu restrukturyzacji i modernizacji mleczarstwa; programu restrukturyzacji produkcji trzody chlewnej i sektora przetwórstwa mięsnego) oraz programy krajowe (np. krajowy program rozwoju hodowli i chowu bydła mięsnego; branżowy program restrukturyzacji i modernizacji przetwórstwa ziemniaka; program rozwoju drobiarstwa i przetwórstwa drobiu). Wszystkie programy objęte są pomocą i preferencyjnymi kredytami udzielanymi przez Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa na rzecz odnowy „bazy produkcyjnej”,

modernizacji i rozwoju bazy przetwórstwa, rozwoju handlu hurtowego oraz marketingu i promocji,

- wspieranie samorządu w kompleksowej realizacji „gminnej” infrastruktury technicznej, przede wszystkim w zakresie porządkowania gospodarki wodno-ściekowej,
- wspieranie rozwoju „rolnictwa proekologicznego”,
- rozszerzanie drobnej przedsiębiorczości (ulgi podatkowe, inwestycyjne, poręczenia kredytów bankowych itp.) prowadzące do wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich w tym gminy Strumiec.

2. Wojewódzki rejestr zadań rządowych

W oparciu o art. 59 ust.1 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym oraz Rozporządzenia Ministra Gospodarki Przestrzennej i Budownictwa Nr 36 i 40 w sprawie zasad i trybu sporządzania i prowadzenia wojewódzkiego rejestru zadań rządowych, w trakcie sporządzania jest „projekt” programu wojewódzkiego.

III. STAN ZAGOSPODAROWANIA I UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE ROZWOJU GMINY

Sfera społeczna

1. Procesy i prognozy demograficzne

1.1 Charakterystyka procesów rozwojowych zaludnienia w gminie

Obszar województwa radomskiego w ciągu ostatnich 20 lat był obszarem odpływu ludności, przede wszystkim z obszarów wiejskich. Ten trend rozwojowy ludności uległ załamaniu w latach dziewięćdziesiątych. Rok 1991 był ostatnim rokiem spadku zaludnienia, a rok 1992 - pierwszym rokiem sukcesywnego wzrostu ludności obszarów wiejskich.

Przyrost naturalny, główny czynnik wzrostu demograficznego cechuje zniżkowa tendencja zarówno w miastach, jak i na wsi. Relatywnie niższy poziom przyrostu naturalnego na obszarach wsi jest rezultatem odpływu roczników młodych, biorących udział w procesach prokreacyjnych. Zniżkowa tendencja cechuje również procesy migracji. „Spadek” przyrostu naturalnego jest częścią ogólnych zjawisk cywilizacyjnych w kraju (i w Europie), natomiast zmniejszenie rozmiarów migracji związane jest ze zmniejszeniem rynku pracy w miastach, tradycyjnych kierunkach emigracji w okresie przechodzenia na tory gospodarki rynkowej.

Podobne procesy demograficzne, jak na obszarze województwa i kraju zachodzą w gminie Stromiec.

Obszar gminy Stromiec o powierzchni 156 km² (2,1% powierzchni województwa) w 1996 roku zamieszkiwało 5991 osób, tj. ok. 0,8% ogólnej liczby ludności województwa radomskiego i ok. 1,5% ludności zamieszkującej obszary wiejskie województwa. Gęstość zaludnienia w gminie wynosiła 38 osób na 1 km² i była niższa od liczącej 105 osób na 1 km² średniej wojewódzkiej.

Gmina podzielona jest na 23 sołectwa.

Trendy demograficzne w gminie Stromiec

lata	liczba ludności	przyrost naturalny na 1000 M (‰)		saldo migracji
		n. Stromiec	j. radomskie	
1	2	3	4	5
1975	6283	8,0	11,2	- 263
1976	6095	12,1	11,2	- 188
1980	6283	6,4	10,6	- 174
1988	5828	9,1	6,7	- 95
1990	5776	4,2	5,2	- 55
1991	5789	2,9	4,8	- 4
1992	5939	8,2	8,8	- 32
1993	5952	6,4	4,0	- 25
1994	5998	7,3	3,5	- 7

1995	6011	0,2	2,2	-	3
1996	5991	0,7	1,5	-	28

W badanym ponad dwudziestoletnim okresie rozwój demograficzny gminy Stromiec cechuje:

- tendencja zniżkowa liczby ludności obserwowana do końca lat osiemdziesiątych oraz jej odwrócenie, tj. systematyczny przyrost liczby ludności gminy w latach dziewięćdziesiątych, co jest zgodne ze zjawiskami występującymi na wiejskich obszarach województwa,
- obniżanie się przyrostu naturalnego od wielkości 12,1‰ w 1996 r. (najniższy wskaźnik w 1995 r. - 0,2‰),
- utrwalona tendencja odpływu ludności z gminy, co obrazuje ujemne saldo migracji w całym analizowanym okresie, z największą emigracją poza gminę w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych (od 320 osób w 1975 r. do 187 osób w 1983 r.), co oznaczało w praktyce, że emigracja pochłaniała cały przyrost naturalny i doprowadzała do zmniejszania stanu zaludnienia gminy; liczebność emigracji ludności gminy znacznie obniżyła się w latach dziewięćdziesiątych.

Przestrzenne rozmieszczenie ludności:

Wyszczególnienie	liczba ludności 1988 r.	liczba ludności 1996 r.	liczba gospodarstw domowych 1996 r.
1. Bobrek Kolonia	353	342	85
2. Bobrek	270	307	60
3. Biała Góra	80	52	20
4. Boska Wola	312	261	69
5. Boże	252	226	66
6. Ducka Wola	208	135	69
7. Dobieszyn	388	400	105
8. Ksawerów Stary	304	320	80
9. Ksawerów Nowy	136	217	32
10. Krzemień Nowy	160	104	40
11. Lipskie Budy	240	198	52
12. Marianki	187	175	25
13. Małe Boże	189	187	54
14. Niedabył	219	212	65
15. Olszowa Dąbrowa	196	179	45
16. Piróg	232	173	65
17. Kolonia Sielce	204	224	54
18. Polesie	692	810	200
19. Pokrzywna	171	144	42
20. Stromiec	647	851	250
21. Sułków	143	139	35
22. Stromiecka Wola	259	247	74
23. Sielce	145	136	40
OGÓŁEM	6095	5991	1627

Gmina Stromiec jest administracyjnie podzielona na 23 sołectwa. Gminną sieć osadniczą tworzą 44 miejscowości, z których największą wsią jest miejscowość gminna Stromiec, której stan zaludnienia w 1996 r. wynosił 851 osób. Osadnictwo wiejskie gminy charakteryzuje się dużym rozdrobnieniem. Na 23 sołectwa w gminie w 1996 r. 17 liczb ludności nie przekracza 300 osób.

Struktura płci i wieku

	Ogółem	% udział grupy wiekowej	mężczyźni	kobiety
Ludność	5991	100	3003	2988
w tym:				
wiek przedprodukcyjny	1817	30,3	924	893
0-2	274	4,6	152	122
3-6	430	7,2	221	209
7-14	830	13,8	406	424
15-17	283	4,7	145	138
wiek produkcyjny	3061	51,1	1677	1384
18-64 lat mężczyźni	x		1677	x
18-59 lat kobiety	x		x	1384
wiek produkcyjno-mobilny	2270	37,9	1229	1041
18-44 lata				
wiek produkcyjno-niemobilny	791	13,2	448	343
45-64 lata mężczyźni	x		448	x
45-59 lat kobiety	x		x	343
wiek poprodukcyjny	1113	18,6	402	711
65 lat i więcej mężczyźni	x		402	x
60 lat i więcej kobiety	x		x	711

Struktura wieku mieszkańców gminy Stomiec wskazuje cechy charakterystyczne dla większości obszarów wiejskich w województwie.

Udział roczników w wieku przedprodukcyjnym, tj. 0-18 lat wynosi 30,3% ogółu ludności i przekracza średnią wartość tego wskaźnika dla województwa - 28,7%.

Ludność w wieku produkcyjnym w gminie stanowi 51,1 % ogółu i kształtuje się poniżej średniej dla województwa - 55,9%. Natomiast wskaźnik udziału grupy poprodukcyjnej w gminie, wynoszący 18,6% znacznie przekracza przeciętny udział tej grupy wiekowej w województwie - 14,9%. Struktura wieku ludności wskazuje na niekorzystną proporcję udziału ludności w wieku prawnej zdolności do pracy i ludności w nieprodukcyjnych grupach wiekowych.

W gminie Stomiec na 100 osób w wieku produkcyjnym przypada 95,7 osób w wieku nieprodukcyjnym, gdy w województwie średnio - 77,5 osób.

Strukturę płci w gminie cechuje względna równowaga. Wskaźnik ogółem liczby kobiet na 100 mężczyzn w gminie wynosi 99,5. Obserwowane jest ponadto typowe dla obszarów wiejskich województwa zjawisko niedoboru kobiet w stosunku do mężczyzn w wieku produkcyjnym 83 kobiet na 100 mężczyzn.

Ludność w wieku 15 lat i więcej wg poziomu wykształcenia (%) dane i Narodowy Spis Powszechny 1988 r. i Powszechny Spis Rolny - 1996 r.

Wykształcenie	NSP 1988 r.		PSR 1996 r.		
	gmina Stomiec	wieś ogółem	gmina Stomiec	województwo	wieś ogółem
wyższe	1,1	1,4	0,6	2,0	1,6
średnie	6,8	11,3	8,2	17,8	16,0
zasadnicze zawodowe	16,0	21,4	23,2	26,4	26,8
podstawowe	51,5		43,0	44,3	44,3
nie ukończ. podstawowe i bez wykształcenia	24,6	65,9	11,8	11,8	11,3

Poziom wykształcenia miejscowej ludności jest bardzo niski. Świadczą o tym wskaźniki udziału ludności posiadającej wykształcenie ponadpodstawowe, która w gminie stanowi 32 %, gdy na obszarach wiejskich województwa - 44,4 %, a ogółem w województwie - 46,2 %. Jest to niewątpliwie negatywny skutek długotrwałego procesu selektywnego odpływu ludności w latach 70 i 80 (obecne tempo znacznie spowolnione).

Dane za rok 1996 dotyczą części ludności gminy, tj. ludności powyżej 15 lat faktycznie zamieszkałej w gospodarstwach domowych z użytkownikiem gospodarstwa rolnego i pochodzą z Powszechnego Spisu Rolnego 1996 r., obejmującego ludność związaną z rolnictwem, która stanowi reprezentatywną próbkę ogółu ludności gminy.

1.2 Prognoza demograficzna

Prognozę przyszłych procesów demograficznych w województwie radomskim i w poszczególnych jednostkach administracyjnych, w miastach i gminach województwa - w tym w gminie Stromiec opracowano uwzględniając analizę stanu zaludnienia: liczbie ludności, struktury płci, struktury wieku, przyrostu naturalnego, migracji, liczebności gospodarstw domowych oraz trendów zmian demograficznych. Ocena tendencji zmian ludnościowych pozwoliła wyodrębnić podstawowe czynniki determinujące rozwój ludności w minionym okresie i stanowiące przesłanki i uwarunkowania przyszłego rozwoju demograficznego.

Efektom końcowym pracy było opracowanie prognozy biologicznej i pomigracyjnej ludności oraz zatrudnienia do roku 2020 dla województwa radomskiego i poszczególnych jednostek administracyjnych.

Biologiczna prognoza ludności opiera się na założeniu, że podstawowym czynnikiem wzrostu demograficznego jest własny przyrost naturalny jednostki.

Pomigracyjna prognoza uwzględnia:

- naturalne przekształcenie liczby i struktury ludności określone w prognozie biologicznej (prognoza Głównego Urzędu Statystycznego),
- skalę możliwych migracji wewnętrznych i zewnętrznych przy przyjęciu zerowego salda migracji międzywojewódzkich i założeniu większych szans dla migracji wewnątrzwojewódzkich do miast będących ośrodkami naturalnych ciężarów ludności wiejskiej, określonych na poziomie przyrostu naturalnego.

W prognozie rozwoju poszczególnych gmin uwzględniano następujące czynniki:

- własny rozwój biologiczny,
- stan i strukturę gospodarki rolnej, a przede wszystkim wielkość gospodarstw, ich specjalizację itp., wyposażenie w infrastrukturę społeczną i techniczną.

Przyjmując, jako najważniejsze kryterium - położenie i dostępność komunikacyjną, dokonano podziału gmin na 3 grupy:

- a) gminy intensywnego rozwoju, dla których zgodnie z kształtującymi się trendami przewidziano zerowe lub dodatnie saldo ruchów migracyjnych,
- b) gminy umiarkowanego rozwoju, gdzie prognoza przewiduje odpływ ludności na poziomie przyrostu naturalnego,
- c) gminy przekształcane, gdzie prognoza przewiduje zmniejszenie liczby ludności średnio o 16%.

Gmina Stromiec znajduje się w grupie gmin przewidzianych do przekształceń (grupa c), gdzie prognoza przewiduje zmniejszenie liczby ludności średnio o 16% w związku z wysokim poziomem emigracji. Przewidywana w prognozie liczba ludności w roku 2020 dla gminy Stromiec wynosi:

wg prognozy biologicznej: 7.800 mieszkańców

wg prognozy pomigracyjnej: 7.800 - 5000 mieszkańców.

2. Obsługa ludności

2.1 Oświata

2.1.1 Wychowanie przedszkolne

Od 1997 roku na terenie gminy Stromiec nie ma placówek wychowania przedszkolnego, a wszystkie 6-latki objęte są wychowaniem przedszkolnym przy szkołach w tzw. klasach „O”.

2.1.2 Szkolnictwo podstawowe

Szkolnictwo podstawowe na terenie gminy obejmuje 5 placówek w pięciu sołectwach, w których uczy się 960 dzieci i zatrudnionych jest 71 nauczycieli (wg informacji Urzędu Gminy w Stromcu). Obsługują one ludność zamieszkałą w 23 sołectwach.

Rozmieszczenie szkół w gminie i ich warunki ilustruje poniższe zestawienie:

Szkolnictwo podstawowe - stan na rok 1997/98

SOŁECTWO	Ciąg klas	Liczba uczniów	Liczba izb lekcyjnych	Liczba Nauczycieli	Inne
1. BOBREK	1-8	136	7	11	budynek murowany, dobry stan techniczny, teren skomunalizowany, 9 oddziałów, jest sala gimnastyczna
2. BOŻE	1-8	110	8	11	budynek murowany, dobry stan techniczny, teren skomunalizowany, 8 oddziałów, jest sala gimnastyczna
3. DOBIESZYN	1-8	176	7	11	budynek murowany, średni stan techniczny, teren skomunalizowany, 9 oddziałów, brak sali gimnastycznej - prze-
4. PODLESIE	1-8	146	8	12	budynek murowany, dobry stan techniczny, teren skomunalizowany, 8 oddziałów,
5. STROMIEC	1-8	392	20	26	budynek murowany, dobry stan techniczny, teren skomunalizowany, 18 oddziałów, jest sala gimnastyczna i boisko
-		960	50	71	-

Wszystkie szkoły na terenie gminy mają uregulowane stany prawne własności i dobre warunki do nauczania. Świadczą o tym m.in. wskaźniki tj.

- 14 uczniów/1 nauczyciela
- 19 uczniów/1 izbę lekcyjną, kształtujące się na poziomie średnich wojewódzkich.

Istnieje potrzeba utrzymania dotychczasowej liczby szkół, ze wskazaniem modernizacji i rozbudowy szkoły w Dobieszynie.

Ponadto na terenie gminy znajdują się „Domy Nauczycieli” w następujących miejscowościach: Boże (dwa budynki - przy szkole i w parku), Bobrek i Ksawerów Stary. W większości zostały wykupione przez nauczycieli na własność.

Reasumując - Istniejąca baza szkolnictwa podstawowego jest w dobrym stanie technicznym i zaspakaja potrzeby mieszkańców w tym zakresie. Jedynie w Dobieszynie planowana jest modernizacja i rozbudowa szkoły.

2.2 Ochrona zdrowia

2.2.1 Kadry medyczne

Na terenie gminy Stromiec w 1997 roku w ochronie zdrowia zatrudnionych było 5 osób, z czego 20,0 % stanowili lekarze medycyny, 20,0 % lekarze dentyści, 60,0 % pielęgniarki. Uzupełnienie zatrudnienia personelu medycznego stanowi okresowe korzystanie z usług lekarza (umowa - zlecenie).

Informacje o zatrudnionym personelu ochrony zdrowia w latach 1994-1996-1997 zawarte są w poniższej tabeli.

Wyszczególnienie a - w liczbach bez względných b - na 10 tys. mieszkańców	1994		1996		1997	
	gmina Stromiec	gm. wiejskie woj.	gmina Stromiec	gm. wiejskie woj.	gmina Stromiec	gm. wiejskie woj.
Lekarze						
a	1		1		1	
b	1,7	3,5	1,7	3,5	1,7	x
Lekarze dentyści						
a	1		1		1	
b	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7	x
Pielęgniarki						
a	3		3		3	
b	5,0	8,2	5,0	7,0	5,0	x
Położne						
a	0		0		0	
b	0	0,5	0	0,5	0	x
Farmaceuci						
a	1		1		1	
b	1,7	1,0	1,7	x	1,7	x

Gmina Stromiec pod względem zatrudnienia personelu medycznego na 10 tys. mieszkańców, należy do gmin o niskich wskaźnikach w województwie radomskim.

Liczba zatrudnionych lekarzy plasuje gminę dopiero na 53 pozycji wśród 61 gmin wiejskich województwa, liczba lekarzy dentyistów 38 miejsce, liczba pielęgniarek 49 pozycja. Położnych brak.

Świadczy to o zbyt małym nasyceniu kadrą ochrony zdrowia gminy Stromiec.

2.2.2 Ośrodki zdrowia

Na terenie gminy Stromiec znajduje się 2 ośrodki zdrowia, jeden w Stromcu, drugi w Dobieszynie. Budynek ośrodka w Stromcu jest funkcjonalny i w dobrym stanie technicznym. Obsługę pacjentów prowadzą: lekarz, stomatolog i 2 pielęgniarki.

Obiekt w Dobieszynie będzie spełniał wymogi funkcjonalności po zakończonym remoncie. Usługi medyczne świadczą: pielęgniarka oraz okresowo (3 razy w tygodniu) lekarz zatrudniony na zasadzie umowy-zlecenia.

Wskaźnik ludności gminy na 1 ośrodek zdrowia (2996 osób) wskazywałby, że mieszkańcom gminy stosunkowo łatwo skorzystać z porady lekarza. Analogiczny wskaźnik dla gmin wiejskich województwa radomskiego wynosi 4106 osób na 1 ośrodek zdrowia, a w kraju 4449 osób. Omawiany wskaźnik nie uwzględnia wielkości ośrodków ani ilości zatrudnionego personelu. Informuje wyłącznie o średniej ilości mieszkańców przypadających na 1 ośrodek zdrowia.

W przypadku gminy Stromiec liczba placówek ambulatoryjnych jest odpowiednia. Wskaźniki świadczą natomiast o niedoborze kadr medycznych. Niedobór ten dotyczy zarówno lekarzy jak i pielęgniarek i położnych.

Obsługę ludności gminy Stromiec w zakresie lecznictwa uzupełnia terenowy Zakład Opieki Zdrowotnej w Grójcu wraz z wchodzącymi w jego skład jednostkami - szpital, przychodnia rejonowa, a także przychodnia rejonowa w Białobrzegach i Warce. W pozostałych specjalnościach Wojewódzki Szpital Zespolony w Radomiu pełniąc funkcję konsultacyjną jak również przyjmując pacjentów ze schorzeniami trudnymi do diagnozowania lub leczenia w terenie.

2.2.3 Apteki

Na terenie gminy Stromiec jest jedna (prywatna) apteka, w której zatrudniony jest jeden farmaceuta.

Obecnie apteka jest nieczynna (powód zamknięcia nieznany).

Liczba ludności przypadająca na 1 aptekę w gminie wynosi 5991 osób, w gminach wiejskich województwa 9716 osób, a w całym województwie radomskim 6315 osób na 1 aptekę.

Z powyższych informacji wynika (w przypadku stałego funkcjonowania apteki), że potrzeby w zakresie aptek w gminie można uznać za zaspokojone.

Powyższa diagnoza stanu istniejącego świadczy o dobrze rozwiniętej bazie lecznictwa podstawowego na terenie gminy. Natomiast w celu zapewnienia mieszkańcom gminy większej dostępności do świadczeń zdrowotnych należy dążyć do zwiększenia zatrudnienia specjalistów dla podstawowej opieki zdrowotnej.

2.3 Pomoc społeczna

2.3.1 Pomoc środowiskowa (materialna)

Od 1990 roku daje się zauważyć stały wzrost liczby osób i rodzin korzystających z pomocy społecznej. W okresie tym istotną formą świadczeń stały się zasiłki okresowe, przyznawane przede wszystkim rodzinom bezrobotnych.

Stale zwiększa się również liczba zasiłkobiorców stałych (pomoc ta przyznawana jest osobom starszym, inwalidom oraz osobom wychowującym niepełnosprawne dzieci).

Rozpowszechnioną, pod względem liczby osób korzystających, formą pomocy są świadczenia celowe. Są to świadczenia przyznawane jednorazowo w postaci zasiłku lub w naturze na pokrycie podstawowych potrzeb bytowych klientów pomocy społecznej. Zalicza się do nich, np.: koszt świadczeń zdrowotnych, posiłków, żywności, odzieży, opalu, sprawienie pogrzebu, pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego.

Poniższa tabela obrazuje strukturę świadczeń pomocy społecznej w latach 1994-1996-1997 w gminie Stromic.

Wyszczególnienie	1994	1996	1997
Liczba zasiłkobiorców stałych	61	73	74
udział %	25,6	25,4	19,3
Liczba zasiłkobiorców	82	91	62
udział %	34,5	31,7	16,2
Liczba zasiłkobiorców celowych		154	124
udział %		53,7	32,4
Liczba rzeczywista osób ogółem		287	383

Spadek poziomu życia polskich rodzin poszerzył krąg osób korzystających z pomocy i spowodował konieczność stworzenia w tej sytuacji osłony socjalnej rodzinom, realizowanej w formie specjalnych programów rządowych. Od 1991 roku wprowadzono program pomocy finansowej w formie dopłat do leków, a w 1993 roku zaczęto realizację pomocy dla kobiet w ciąży i wychowujących dzieci.

Poniższa tabela przedstawia realizację w/w programów na terenie gminy Stromic w latach 1996-1997.

Lata	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach
	zasiłki na leki		ochrona macierzyństwa	
1996	1	2	43	174
1997	-	-	51	227

Środki przyznawane na zadania pomocy społecznej są niewystarczające. Po zabezpieczeniu potrzeb na zasiłki obligatoryjne (zasiłki stałe i przysługujące do nich dodatki, zasiłki z tytułu ochrony macierzyństwa, pomoc na leki) pozostaje niewiele środków na zasiłki okresowe, które są istotną formą świadczeń pomocy społecznej w ostatnich latach.

Aby objąć pomocą w tej formie rodziny będące w najtrudniejszej sytuacji, zasiłki przyznawane są w zaniżonej wysokości i z mniejszą częstotliwością niż wskazują na to potrzeby.

Potrzeby w zakresie pomocy społecznej określane corocznie przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej są z reguły wyższe niż możliwości wynikające z przyznawanego budżetu.

W omawianym okresie w gminie Stromiec procentowy udział liczby osób w rodzinach, którym decyzją przyznano świadczenia w stosunku do ogólnej liczby mieszkańców, obrazuje poniższa tabela.

Lata	Liczba osób otrzymujących decyzją świadczenie		Liczba osób w rodzinach		Liczba mieszkańców		% udział 3: 4	
	gm. Stromiec	woj. radomskie	gm. Stromiec	woj. radomskie	gm. Stromiec	woj. radomskie	gm. Stromiec	woj. radomskie
1	2		3		4		5	
1994	238	42485	1187	153290	5963	763100	19,9	20,0
1996	287	47368	1051	144090	5991	764078	17,5	18,9

W 1996 roku „udział” ten wyniósł w gminie 17,5 %, co znaczy, że bezpośrednio (otrzymując decyzję na zasiłek) lub pośrednio (będąc we wspólnym gospodarstwie domowym) z pomocy społecznej korzystał co szósty mieszkaniec gminy Stromiec.

W tym samym czasie „udział” ten w województwie radomskim wyniósł 18,9 %, co oznacza, że z pomocy społecznej korzystał co piąty mieszkaniec naszego województwa.

Główne powody przyznawania pomocy mieszkańcom gminy w latach 1996-1997 obrazuje poniższe zestawienie.

Powód trudnej sytuacji życiowej	Liczba rodzin		Liczba osób w rodzinach	
	1996	1997	1996	1997
1. Ubóstwo	42	39	159	226
2. Bezdomność	1	1	1	1
3. Potrzeba ochrony macierzyństwa	43	51	174	227
4. Bezrobocie	72	77	261	332
5. Niepełnosprawność	75	65	204	128
6. Długotrwała choroba	28	24	86	67
7. Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego – ogółem	134	105	877	631
8. Alkoholizm	6	14	29	70
9. Trudności w przystosowaniu do życia po opuszczeniu zakładu karnego	2	2	2	5
10. Klęska żywiołowa lub ekologiczna	1	-	6	-

Liczba osób zmuszonych do korzystania z pomocy społecznej w porównaniu z liczbą mieszkańców gminy Stomiec w latach 1994-1997 ulegała stałemu zmniejszaniu.

Podobny trend wykazuje średnia wojewódzka, ale jest wyższa od identycznego wskaźnika dla gminy.

Na wielkość omawianego wskaźnika istotny wpływ mają głównie trzy powody trudnej sytuacji życiowej mieszkańców gminy, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego, niepełnosprawność i bezrobocie, o czym świadczy liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej z tych właśnie powodów.

2.3.2 Pomoc instytucjonalna

Pomoc stacjonarną realizuje na terenie gminy Stomiec dom pomocy społecznej dla umysłowo upośledzonych dzieci. Zakład Opiekuńczo-Leczniczy znajduje się w miejscowości Niedabył na 45 miejsc. Mieszkańcy w liczbie 44 mają dobre warunki pobytu. Opiekę zapewnia im personel składający się z 46 osób, a między innymi z 6 pielęgniarek, 14 pokojowych i 4 opiekunek. Fachowej pomocy udzielają 3 lekarze, w tym 1 lekarz psychiatra z Krychnowic.

2.4 Administracja

Miejscowość Stomiec jest siedzibą Urzędu Gminy, Urzędu Poczтового i Telekomunikacyjnego, Policji, Ochotniczej Straży Pożarnej.

Urząd Gminy zlokalizowany jest w budynku nowym, wybudowanym w 1992 roku z okazji 750-lecia gminy.

Komisariat Policji mieści się w funkcjonalnym budynku po byłym SKR-rze. Bezpieczeństwo mieszkańcom gminy zapewniają 5 policjantów, w tym 1 komendant.

Pozostałe remizy strażackie znajdują się w miejscowościach: Piróg, Stromiec, Podlesie, Boże, Boska Wola - są to obiekty nowe z lat 1991-1994. Remiza w Stromieckiej Woli tymczasowo mieści się w szopie do chwili zakończenia budowy nowego obiektu.

2.5 Kultura

Na terenie gminy Stromiec znajduje się jedna Biblioteka Publiczna, która posiada księgozbiór w wielkości 25,6 tys. woluminów, co daje wskaźnik: - wielkości księgozbioru $425^4/1000$ ludności (tj. powyżej średniej wojewódzkiej i średniej dla obszarów wiejskich).

2.6 Turystyka i wypoczynek

Gmina Stromiec położona jest w dolinie rzeki Pilicy, tj. obszarze III kategorii atrakcyjności turystycznej w skali kraju, o wysokich walorach przyrodniczo - krajobrazowych.

2.6.1 Środowisko kulturowe

a) Obiekty zabytkowe wpisane do wojewódzkiego rejestru zabytków

W gminie Stromiec jest zaledwie jeden obiekt zabytkowy wpisany do rejestru zabytków województwa radomskiego. Jest to kościół parafialny p. w. Jana Chrzciciela w Stromcu. (Dec . Nr 285/A/85, data wpisu: 1985-03-04). Jest to obiekt murowany wzniesiony w latach 1900-1905 wg projektu Rudolfa Mejera. Właścicielem i użytkownikiem jest parafia rzymsko- katolicka w Stromcu.

b) Obiekty o charakterze zabytkowym nie wpisane do wojewódzkiego rejestru zabytków

- park wiejski, podworski, z połowy XIX w. o powierzchni 3,80 ha (nr ew. 00ZK-7215) we wsi Boże. W parku występują cenne okazy starodrzewu, typowane do objęcia ochroną pomnikową. Z zabudowań zachowały się tylko resztki agronomówki.
- kościół parafialny w Dobieszynie.

c) Stanowiska archeologiczne

Na terenie gminy Stromiec znajdują się 54 stanowiska archeologiczne. Powierzchniowe badania terenowe prowadzone były w roku 1995r. przez mgr Dorotę Solecką i w 1997 r. przez mgr Grzegorza Teske. Charakteryzują się występowaniem niewielkiej ilości materiału zabytkowego na powierzchni. Żadne z odkrytych stanowisk nie przedstawia większej wartości poznawczej.

d) Cmentarze

Na terenie gminy Stromiec znajdują się trzy cmentarze: we wsi Boże, w Dobieszynie i największy w Stromcu.

e) Interesujące układy i założenia przestrzenne

Gmina Stromiec jest słabo zurbanizowana. Niewiele jest przykładów ciekawych założeń przestrzennych. Toteż te, które występują wymagają szczególnej uwagi. Otoczenie kościoła w Dobieszynie jest przykładem bardziej rozwiniętej struktury przestrzennej. Kościół stojący na zamknięciu stanowi jednocześnie dominantę we wnętrzu wytyczonym przez zabudowę wzdłuż drogi i plac przed kościołem ograniczony zabudowaniami dawnej bazy G.S. oraz stację ujęcia i uzdatniania wody. Jest to teren zdegradowany.

Ciekawą wsią ze względu na układ przestrzenny jest **Stara Wieś** będąca połączeniem dwóch przysiółków. Również wieś Grabowy Las zasługuje na uwagę dzięki swojemu położeniu w głębi Puszczy Stromieckiej.

We wsi **Boże** interesujący jest sposób zabudowy zagrodowej w sąsiedztwie parku podworskiego wokół wewnętrznego placu. Układ pozostałej części wsi i tego fragmentu zabudowy przypomina połączenie wsi przydrożnej z okolicą. Krajobraz parku urozmaicają staw i dwa sztucznie usypane wzgórki. Obiekty te wspólnie stanowią interesującą przestrzeń godną zachowania.

Stromiec jest przykładem wsi wielodrożnicowej. Nad całością góruje sylweta kościoła parafialnego p. w. Jana Chrzciciela stojącego na wyniesieniu. U jego podnóża teren o dużych walorach krajobrazowych z kapliczką. Nieopodal na sąsiednim wzniesieniu założono cmentarz. Wymienione elementy tworzą nierozzerwalną całość.

f) Pomniki i kapliczki przydrożne

Na terenie gminy Stromiec znajdują się dwa pomniki. Jeden jest w Stromcu, a drugi stoi w projektowanym rezerwacie leśnym, Dobieszyn". Jest to pomnik żołnierzy polskich do niego dotrzeć zielonym szlakiem turystycznym nr RA-2303-z, biegnącym z Dobieszyna do Studzianek Pancernych. Na obszarze gminy, podobnie jak w innych częściach Polski, spotykamy liczne kapliczki przydrożne, które na stałe wpisały się w krajobraz naszego kraju i stanowią jego wartość kulturową.

-układy urbanistyczne wyróżniające się spójnością cech zabudowy

Zabudowa wsi Ksawerów Nowy odznacza się jednorodną zabudową. Budynki zwrócone są szczytami do drogi. Mają podobne gabaryty i wszystkie przykryte są dwuspadowymi dachami. Ich szereg tworzy bardzo wyraźny rytm powtarzających się form.

Wszystkie ww. obiekty podlegają ochronie prawnej na podstawie Ustawy z dnia 15 lutego 1965 r. o ochronie dóbr kultury i o muzeach.

2.6.2 Szlaki turystyczne

Na terenie gminy Stromiec zaczynają się dwa szlaki:

a)zielony, zapisany pod numerem RA-2303-z, wiedzie ze stacji PKP w Dobieszynie poprzez pomnik żołnierzy polskich w nadleśnictwie Dobieszyn, do Studzianek Pancernych.

b)czarny, zapisany jest pod numerem RA-2309-s. Jest to krótki, łatwy szlak łącznikowy, poprowadzony przez pola i niewielkie laski. Pozwala bądź na niewielkie skrócenie szlaku 4, bądź w połączeniu z nim może służyć jako „spacerówka”, łącząca Strzyżynę z Grabowem nad Pilicą (10,5 km).

2.6.3 Budownictwo letniskowe

Obszar doliny Pilicy jest rejonem koncentracji budownictwa letniskowego. W gminie wydzielonych jest ok. 350 działek letniskowych, z których ok. 170 jest zabudowanych.

Większe zespoły zabudowy letniskowej koncentrują się głównie w miejscowościach:

- **Biała Góra** - ok. 300 wydzielonych działek letniskowych, z czego ok. 150 działek zabudowanych,
- **Krzemień** - ok. 50 wydzielonych działek.

Sołectwami o potencjalnych możliwościach do rozwoju budownictwa letniskowego są m.in. Krzemień, Boska Wola, Dobieszyn.

2.6.2 Baza noclegowo-turystyczna

Na terenie gminy bazę noclegowo-turystyczną stanowią głównie zespoły ogólnodostępnych domków turystycznych, dające sezonowo około 400 miejsc noclegowych i funkcjonując w ramach wypoczynku świątecznego i pobytowego (FWP), położone bezpośrednio nad rzeką Pilica,

3. Mieszkalnictwo

3.1 Charakterystyka zasobów mieszkaniowych

Informacje o liczbie ludności i zasobach mieszkaniowych na terenie gminy Stromic w latach 1991-1996 zawiera poniższa tabela.

Wyszczególnienie	lata		
	1991	1995	1996
Ludność ogółem	5789	6011	5991
Mieszkania	1492	1559	1580
Izby	4450	4855	4973
Powierzchnia użytkowa mieszkań w m ²	91791	100295	102832

Na podstawie danych zawartych w powyższej tabeli wyliczono najważniejsze wskaźniki obrazujące ilościowe aspekty sytuacji mieszkaniowej:

Wskaźniki	lata		
	1991	1995	1996
Przeciętna:			
Liczba izb w mieszkaniu	2,98	3,11	3,15
Liczba osób w 1 mieszkaniu	3,81	3,78	3,72
Liczba osób na 1 izbę	1,28	1,21	1,18
Pow. uż. w m ² na 1 osobę	16,2	17,0	17,5
Pow. uż. w m ² 1 mieszkania	61,5	64,3	65,1
Liczba mieszkań na 1000 ludności	257,7	259,4	263,7

Istotne dla oceny sytuacji mieszkaniowej są relacje ilościowe między gospodarstwami domowymi a mieszkaniami. Porównanie liczby gospodarstw domowych - ok. 1620 - z liczbą mieszkań pozwala określić tzw. statystyczny deficyt mieszkań. W gminie Stromiec statystyczny deficyt mieszkań wynosi ok. 40. Na podstawie informacji zawartych w tabeli Nr 1 określono przeciętne wielkości mieszkań. W 1996 roku przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania wynosiła 65,1 m² i wzrosła w stosunku do roku 1991 o 5,9 %. Sytuacja mieszkaniowa w omawianej dziedzinie nie wskazuje zasadniczych różnic w porównaniu ze średnim wskaźnikiem dla gmin wiejskich województwa radomskiego (63,6 m²), a nawet gmina Stromiec znajduje się w nieco korzystniejszej sytuacji.

Przeciętna liczba izb w mieszkaniu wyniosła na terenie gminy w 1996 roku - 3,15 (w 1991 r. - 2,98; w 1995 r. - 3,11). W porównaniu do średniej gmin wiejskich województwa (1996 r. - 3,14) nie zauważono dysproporcji.

Zagęszczenie mieszkań, tj. liczba osób przypadająca na 1 mieszkanie, w 1996 r. w gminie wyniosło 3,72. W stosunku do roku poprzedniego (3,78) zagęszczenie mieszkań spadło o 1,6 %, ale było wyższe niż w pozostałych gminach wiejskich, gdzie wynosiło 3,64. Zasoby mieszkaniowe gminy charakteryzuje nieco wyższa (1,18) przeciętna liczba osób na izbę niż średnia dla gmin wiejskich województwa 1,16.

Powierzchnia użytkowa mieszkania (w m²) na osobę jest również jednym z podstawowych mierników oceny sytuacji mieszkaniowej w gminie. W 1996 roku wskaźnik ten wyniósł 17,5 (w 1995 roku - 17,0) i jest na poziomie średniej gmin wiejskich województwa- 17,5.

Liczba mieszkań na 1000 ludności gminy (263,7) jest mniejsza niż średnia dla gmin wiejskich województwa (273,2). Według założeń polityki mieszkaniowej Państwa optymalny - docelowy wskaźnik to 350 mieszkań na 1000 mieszkańców.

3.2 Efekty rzeczowe budownictwa mieszkaniowego

Rozmiary budownictwa mieszkaniowego oddanego do użytku w gminie w latach 1991-1995-1996 przedstawia poniższa tabela:

Wyszczególnienie	lata					
	1991	1992	1993	1994	1995	1996
Mieszkania	17	17	24	24	21	21
Izby	92	85	122	147	111	118
Powierzchnia użytkowa mieszkań w m ²	1931	1701	2723	3065	2296	2537

Niektóre mierniki w zakresie mieszkań oddanych do użytku prezentuje tabela:

Wskaźniki	lata					
	1991		1995		1996	
	gmina Stromic	gminy wiejskie	gmina Stromic	gminy wiejskie	gmina Stromic	gminy wiejskie
Mieszkania na 1000 zawartych małżeństw	321	297	568	376	412	309
Mieszkania na 1000 ludności	2,9	2,2	3,5	2,3	3,5	1,9
Izby na 1000 ludności	15,9	9,9	18,5	10,9	19,7	9,3
Izby na 1000 osób przyrostu naturalnego	5412	2087	111000	4929	29500	5880
Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkań w m ²	113,6	88,3	109,3	92,2	120,8	101,4

W 1996 roku w gminie Stromic oddano do użytku 21 mieszkań o 118 izbach i 2537 m² powierzchni użytkowej. W porównaniu do roku 1995 liczba oddanych do użytku mieszkań była identyczna, zmieniła się natomiast wielkość nowych mieszkań. Liczba izb wzrosła z 111 (w 1995 r.) do 118 (w 1996 r.), również powierzchnia użytkowa zwiększyła się z 2296 m² (w 1995 r.) do 2537 m² (w 1996 r.). Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania oddanego do eksploatacji w gminie w 1996 roku wyniosła 120,8 m². W porównaniu z rokiem poprzednim powierzchnia mieszkania zwiększyła się o 11,5 m².

Na ocenę rozmiarów budownictwa mieszkaniowego ma również wpływ intensywność budownictwa mieszkaniowego w relacjach danych demograficznych.

Nastąpiło zmniejszenie w 1996 roku takich mierników efektów mieszkaniowych jak liczba mieszkań na 1000 zawartych małżeństw z 568 w 1995 r. na 412 w 1996 r. oraz liczba izb na 1000 osób przyrostu naturalnego z 111000 w 1995 r. na 29500 w 1996 roku. Wskaźnik mieszkań na 1000 ludności w 1996 r. utrzymał się na poziomie 1995 roku - 3,5.

Inaczej kształtują się relacje w zakresie izb na 1000 ludności (1995 r.-18,5, 1996 r.- 19,7) oraz przeciętnej powierzchni użytkowej 1 mieszkania w m² (1995 r -109,3, 1996 r.-120,8). Wskaźniki wykazują znaczny wzrost w 1996 roku. Natomiast w porównaniu z gminami wiejskimi województwa radomskiego podstawowe mierniki efektów mieszkaniowych dla gminy Stromiec są zdecydowanie wyższe.

W latach 1991-1996 nastąpiła poprawa standardu mieszkań oddanych do użytku, są one lepiej wyposażone w instalację wodociągową, łazienkę i centralne ogrzewanie, żadne jednak nie posiada gazu sieciowego (brak sieci gazowej w gminie).

Uwzględniając powyższą diagnozę stanu istniejącego, sytuację na rynku mieszkaniowym w gminie Stromiec można podsumować następująco:

pozytywne trendy to: przyrost liczby mieszkań, wzrost powierzchni użytkowej mieszkań, wzrost przeciętnej liczby izb w mieszkaniu, mniejsze zagęszczenie mieszkań, wzrost liczby mieszkań na 1000 ludności, poprawa standardu mieszkań, wysokie efekty rzeczowe działalności inwestycyjnej w zakresie budownictwa mieszkaniowego w porównaniu z innymi gminami wiejskimi województwa.

Negatywne - to liczba mieszkań na 1000 ludności gminy wynosząca 263,7 — niższa w porównaniu ze średnią dla gmin wiejskich województwa radomskiego (273,2) oraz w stosunku do założeń polityki mieszkaniowej Państwa 350 mieszkań na 1000 mieszkańców.

Dotychczasowe trendy efektów rzeczowych uzyskiwane w budownictwie mieszkaniowym wykazują prawdopodobieństwo oddawania w gminie w najbliższym okresie ok. 20-30 mieszkań rocznie, co oznacza, że w okresie 10 lat spodziewać się można przyrostu liczby mieszkań o około 300 zaspokajającego potrzeby ok. 1200 osób (1,2 prognozowanego przyrostu liczby ludności gm. Stromiec do 2020 r.). Zatem w/w przyrost liczby mieszkań jest w stanie zaspokoić całe zapotrzebowanie prognozowanego przyrostu liczby ludności (o 1000 osób) oraz obecny deficyt mieszkaniowy w przeciągu 10 lat.

Reasumując - główną formą zabudowy w gminie jest budownictwo indywidualne. Znaczna część eksploatowanych mieszkań ma warunki substandardowe, tj. niedostateczne wyposażenie techniczne, wyjątek stanowią nowe mieszkania przekazywane do użytku.

Przyrost mieszkań jest znaczny, w 1996 roku gmina zajmowała pod tym względem 7 miejsce wśród gmin wiejskich województwa.

Mieszkania cechuje nadmierne zagęszczenie, pod tym względem gmina zajmuje 43 pozycję na 61 gmin wiejskich, a 35 lokatę pod względem powierzchni użytkowej mieszkań na osobę. Przy liczbie około 1620 gospodarstw domowych i zasobach mieszkaniowych 1580 - stan ten oznacza, że około 40 rodzin (2,5%) nie posiada własnego mieszkania, a na 100 mieszkań przypada 102,5 gospodarstwa.

4. Problemy społeczne

4.1 Bezrobocie

Gmina Stromiec podlega terytorialnie Rejonowemu Urzędowi Pracy w Białobrzegach. Według WUP w Radomiu (wydział informacji, badań i analiz) w 1997 roku (stan na koniec roku) w gminie Stromiec było 302 osoby bezrobotne, co stanowi 0,5 % ogółu bezrobotnych w województwie, a 16,4% ogółu bezrobotnych „rejonu białobrzeskiego”. W ogólnej liczbie bezrobotnych kobiety stanowią 44%, bezrobotni pozbawieni prawa

do zasiłku stanowią 77,1%; 6,3% stanowią osoby zwolnione z przyczyn leżących po stronie zakładu pracy.

Na przestrzeni ostatnich lat wielkość bezrobocia na terenie gminy kształtowała się w następujących wielkościach:

Poziom bezrobocia i jego struktury w latach 1993-1997 w m. Stromiec:

Lata	Ogółem bezrobotni	w tym:			
		kobiety	z prawem do zasiłku	bez prawa do zasiłku	zwolnienia z przyczyn zakładu pracy
1993	313	-	137	176	87
1994	330	-	156	174	60
1996	349	143	163	186	-
1997	302	133	69	233	19

Stopa bezrobocia w latach 1994-1996 (7) w gm. Stromiec:

Lata	Ludność ogółem	Ludność w wieku produkcyjnym	% udział ludności w wieku produkcyjny	Bezrobotni ogółem	
				Ogółem	Stopa bezrobocia
1994	5998	3020	50,3	330	10,9
1996	5991	3061	51,1	349	11,4
1997	-	-	-	302	-

Generalnie w latach 1993-96 w gminie Stromiec systematycznie wzrastała liczba bezrobotnych, przy czym zawsze mniejszość stanowiły kobiety (ok. 40%).

Niepokojącym jest fakt, że coraz większy jest udział bezrobotnych pozbawionych prawa do zasiłku, stanowiących ponad połowę ogółu (1997 r. - powyżej 77%).

Wielkość „stopy bezrobocia” w gminie w 1996 roku określona była na poziomie 11,4 %, przy średniej wojewódzkiej 15,7%. Pod tym względem gmina należała w województwie do obszarów najmniej zagrożonych bezrobociem (do 10% „bezpieczna” stopa bezrobocia), przy czym najwyższe bezrobocie wykazują dwa sołectwa, t.j.: Dobieszyn i Podlesie.

Gmina wykazuje szereg inicjatyw w kierunku obniżenia poziomu bezrobocia poprzez organizację różnego typu kursów, stosowanie ulg podatkowych, przygotowywanie robót interwencyjnych.

5. Poziom życia ludności

Dla określenia poziomu życia ludności, oceny dostępności do usług elementarnych oraz oceny podstawowych zjawisk społecznych, przebadanych zostało 14 wskaźników cząstkowych uznanych przez Rządowe Centrum Studiów Strategicznych za reprezentatywne. Są one powszechnie i publicznie stosowane w kraju. Wybrane zostały dla badania zjawisk w grupach charakteryzujących:

- a) procesy społeczne i demograficzne (udział roczników prokreacyjnych, poziom zdrowotności, stopa bezrobocia i korzystający z pomocy społecznej);
- b) aktywność ekonomiczna gminy (dochody budżetów gmin, wydatki na inwestycje);
- c) warunki mieszkaniowe, dostępność do usług oświaty, ochrony zdrowia, kultury;
- d) wyposażenie w infrastrukturę techniczną (dostępność komunikacyjna, telekomunikacyjna, wyposażenie w wodociągi).

Analiza i badania przeprowadzone w 1994 roku dla obszaru województwa *pozwołyły na identyfikację obszarów rozwojowych (przewaga szans) oraz obszarów stagnacji (przewaga ograniczeń)* wśród których gmina Stromiec i 9 gmin w województwie charakteryzuje się wskaźnikami na średnim poziomie wojewódzkim lub poniżej średnich wojewódzkich badanych zjawisk z możliwościami rozwojowymi *m.in. z uwagi na:*

- a) korzystne położenie i dostępność komunikacyjną (bliskość Białobrzegów i drogi Nr 7, położenie w ciągu drogi 729),
- b) powiązania funkcjonalno-przestrzenne z miastem Białobrzegi ponadlokalnym ośrodkiem zrównoważonego rozwoju w sieci osadniczej województwa i potencjalnym ośrodkiem powiatowym,
- c) potencjalne zasoby pracy, ponad 30% udział ludności w wieku przedprodukcyjnym,
- d) wartości środowiska naturalnego (Dolina Pilicy - duże walory przyrodniczo-krajobrazowe, zwarte kompleksy leśne - możliwości rozwoju funkcji obsługi turystyczno-wypoczynkowej).

Poziom życia ludności określony w 14 wybranych wskaźników dla gminy Strumiec:

Lp.	Wskaźniki	Lata		Województwo		Wies Razem
		1994	1996	1994	1996	1996
1.	Liczba kobiet/100 M. w wieku 20-39	81,6	87,9	92,9	93,6	86,2
2.	Liczba zgonów w stosunku do liczby urodzeń	0,63	0,95	0,75	0,87	0,91
3	Umieralność niemowląt na 100 urodzeń żywych	1,6	5,4	1,5	1,5	1,4
4.	Wielkość inwestycji gminnych na 1 M. w złotych	90,7	57,07	72,5	141,0	186,6
5.	Dochody budżetów gmin ogółem na 1 M. w złotych	188,58	582,0	270,9	686,9	802,8
6.	Drogi publiczne twarde na 100 km ²	33,8	44,3	66,3	69,8	-
7.	Mieszkania indywidualne oddane do użytku na 1000 M.	4,0	3,5	1,6	1,7	1,7
8.	Zużycie wody z wodociągów w gospodarstwach domowych w m ³ /1 M.	1,2	4,2	33,0	32,0	9,4
9.	Liczba abonentów telefonicznych na 1000 M.	32,2	40,9	105,9	129,6	40,9
10.	Liczba uczniów na 1 nauczyciela w szkołach podstawowych	13	14	16	-	-
11.	Liczba mieszkańców na 1 placówkę biblioteczną	1200	6000	2826	3727	2300
12.	Liczba lekarzy na 10 tys. mieszkańców	1,7	1,7	16,6	16,6	16,6
13.	Wielkość stopy bezrobocia					
14..	Udział korzystających z pomocy społecznej.	10,9	11,4	16,3	15,7	15,7
		19,9	17,5	19,2	18,9	18,9

Badane procesy i zestawienie charakteryzujących je wskaźników za rok 1994 i 1996 dla gminy Stromiec oraz województwa z wyróżnieniem (dla właściwego porównania) obszarów wiejskich województwa pozwalają na ocenę poziomu życia ludności, która potwierdza:

- mniej korzystną od innych gmin sytuację demograficzną (liczba zgonów w stosunku do urodzeń, umieralność niemowląt /100 urodzeń żywych) - poprawie uległ wskaźnik liczby kobiet /100 mężczyzn w wieku 20-39 lat, który wynosi 87,9 i jest wyższy niż na terenach wiejskich województwa;
- niższy poziom inwestowania i udział inwestycji w wydatkach gminy oraz mniej korzystną sytuację w zakresie aktywności ekonomicznej gminy niż na innych obszarach - np. mimo trzykrotnego wzrostu dochodów budżetu gminy ogółem na 1 mieszkańca, nadal jest to wskaźnik niższy niż średni wojewódzki i średni dla obszarów wiejskich:

gmina   582,0 zł/1 M.

wieś razem   686,9 zł/1 M.

województwo   802,8 zł/1 M.

- korzystniejszą sytuację gminy w zakresie sytuacji mieszkaniowej np. dwukrotnie wyższy wskaźnik mieszkań indywidualnych oddanych do użytku na 1000 mieszkańców (9,5) niż średni dla województwa (1,6) i obszarów wiejskich (1,7);
- elementarnych oraz wyposażenia w infrastrukturę techniczną i społeczną;
- średni stopień korzystniejszą sytuację gminy od innych obszarów w zakresie dostępności do usług wyposażenia w infrastrukturę techniczną wg wskaźnika syntetycznego,
- średni poziom życia ludności określony wg 14 wybranych wskaźników;

korzystniejszą sytuację gminy od innych obszarów wiejskich w zakresie zjawisk społecznych:

- tj. utrzymująca się nadal stosunkowo niska „stopa bezrobocia” 11,4 % przy średniej dla wsi 15,7 % i średniej dla województwa 15,7 %,
- również relatywnie nieduża liczba korzystających z pomocy społecznej 17,5 % i niższa od średnich wojewódzkich i dla wsi 18,9 %.

6. Główne problemy gminy w sferze społecznej

6.1 Problemy demograficzne

Za podstawowe determinanty procesów demograficznych w gminie Stromiec uznać należy zachodzące w całym kraju zmiany związane z transformacją ustrojową.

Systematyczny w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych spadek zaludnienia gmin wiejskich spowodowany był odpływem ludności do miast. Dotyczył on zwłaszcza ludzi młodych i lepiej wykształconych mogących znaleźć zatrudnienie poza rolnictwem. Był to naturalny proces pociągający za sobą zmianę struktury zatrudnienia charakterystycznie dla krajów bardziej rozwiniętych. Niestety pociągał on za sobą zjawiska niekorzystne dla obszarów wiejskich takie jak:

- niski udział ludności w wieku produkcyjnym, a wysoki w wieku poprodukcyjnym - starzenie się ludności,

- niedobór kobiet w stosunku do mężczyzn — defeminizacja;
- niski poziom wykształcenia miejscowej ludności.

Zanotowane w latach dziewięćdziesiątych zahamowanie odpływu ludności wiejskiej do miast, a nawet pewna progresja demograficzna w gminie Stromiec spowodowana została upadkiem przemysłu w dużych ośrodkach, a w tym przypadku zwłaszcza w Radomiu. Rolnictwo spełniło wtedy między innymi rolę rezerwy środków utrzymania dla ludności zamieszkałej na wsi i zatrudnionej na stałe lub dorywczo w przemyśle lub usługach. Jednak zjawisko to na dłuższą metę wzmocni jedynie selektywny charakter odpływu ludności wiejskiej do miast wraz ze wszystkimi tego negatywnymi dla gminy konsekwencjami. Poza tym, po uwzględnieniu kierunków polityki państwa względem struktury zatrudnienia w kraju, prognoza demograficzna wskazuje dalszy spadek zaludnienia w gminie o 16% do roku 2020.

6.2 Problemy z zakresu obsługi i poziomu życia ludności

6.2.1 Obsługa ludności

Diagnoza stanu istniejącego wykazała zasadniczo zadawalający poziom obsługi ludności w zakresie odpowiadającym kompetencjom gminy. Do rozwiązania pozostają następujące problemy:

- szkolnictwo:** konieczność modernizacji i rozbudowy szkoły podstawowej w Dobieszynie, braki w zakresie bazy lokalowej w związku z planowaną reformą systemu oświaty;
- ochrona zdrowia:** niedobór specjalistów w opiece zdrowotnej szczebla podstawowego.

6.2.2 Poziom życia mieszkańców

Na poziom życia mieszkańców negatywny wpływ mają przede wszystkim:

- infrastruktura techniczna:** niski stopień zwodociągowania gminy, brak systemów odprowadzania i oczyszczania ścieków;
- mieszkalnictwo:** zagęszczenie mieszkań wyższe od średniego w województwie oraz ich niski standard.

Sfera produkcyjna

1. Gospodarka rolna

1.1 Zasoby ziemi

Rolnictwo jest i nadal pozostanie jednym z podstawowych działów, stanowiących o rozwoju społeczno-gospodarczym gminy. Gmina plasuje się w grupie dużych obszarowo gmin w województwie, której bilans terenu przedstawia się następująco (dane ze spisu rolnego - 31.12.1997 r.):

	15 647 ha	
Ogólna powierzchnia w tym:		
użytki rolne w tym:	8 878 ha	57 %
grunty orne	6 265 ha	
sady	150 ha	
trwale użytki zielone - łąki i pastwiska	2 463 ha	
łąki i pastwiska	1 230 ha	
las i zadrzewienia w tym:	5 799 ha	37 %
las	5.504 ha	
zadrzewienia	295 ha	
Grunty pod wodami w tym	88 ha 1 ha	0,5 %
wody stojące		
wody płynące	30 ha	
rowy	57 ha	
Tereny komunikacyjne w tym:	422 ha	2,7 %
drogi	382 ha	
koleje	40 ha	
Tereny osiedlowe w tym:	286 ha	1,8 %
zabudowane	281 ha	
niezabudowane	1 ha	
zieleń osiedlowa	4 ha	
Tereny różne	30 ha	0,1 %
Nieużytki	144 ha	0,9 %

Zasoby ziemi rolniczej w gminie to 8 878 ha użytków rolnych, w których to: grunty orne stanowią - 71 %, sady - 1 % i trwale użytki zielone - 28 %.

Powierzchnia użytków rolnych w przeliczeniu na jednego mieszkańca jest dość wysoka i wynosi 1,48 ha (w województwie - 0,64 ha).

W 1990 roku w gminie została przeprowadzona ocena gruntów pod względem przydatności dla rolnictwa (opracowanie „Granice polno-leśne”. Grunty nieprzydatne

lub o niskiej przydatności dla rolnictwa proponuje się wyłączyć z użytkowania rolniczego.

Uważa się, że 2262 ha gruntów w gminie należy włączyć do kompleksów leśm 1, lub zalesić śródpolnie. Najwięcej gruntów do zalesienia przewiduje się we wsiach:

Małe Boże	(188 ha)
Olszowa Dąbrowa	(143 ha)
Stromiec Podlesie	(141 ha)
Stromiec	(119 ha)
Stromiecka Wola	(113 ha)
Biała Góra	(164 ha)
Krzemień	(178 ha)
Lipskie Budy	(155 ha)
Ksawerów Stary	(139 ha)
Kalinów-Gabrielów	(121 ha)
Boska Wola	(134 ha)

1.2 Zatrudnienie w rolnictwie

W gminie zamieszkuje 5991 osób (wg stanu na dzień 31.12.1996 r.). W wieku produkcyjnym pozostają 3061 osoby, z czego 2444 osoby pracuje w rolnictwie (w swoim gospodarstwie, działce), co daje wskaźnik 31 osób na 100 ha użytków rolnych (w województwie - 29 osób, w kraju 24 osoby).

W ostatnich latach nastąpił wzrost liczby osób pracujących w rolnictwie, gdy gminie był duży udział chłoporobotników, którzy w pierwszej kolejności stracili pracę w przemyśle. Gospodarstwa rolne stały się często jednymi miejscami pracy i źródłem utrzymania wielu rodzin w gminie.

1.3 Warunki naturalne dla rolnictwa

Rolnicza przestrzeń produkcyjna gminy stanowi 8878 ha użytków rolnych, tj. 5° powierzchni gminy.

Położenie: gmina położona jest w widłach Pilicy i Wisły, na Równinie Kozieni,kiej, w części południowej na Równinie Radomskiej.

Poszczególne czynniki środowiska takie jak gleby, agroklimat, warunki wodne rzeźba terenu składające się na syntetyczną ocenę rolniczej przestrzeni w obszarze gm. ny kształtują się w sposób następujący - JUNG Puławy):

Gleby w obszarze gminy cechują się niską jakością do produkcji rolniczej. I.t.d., poszczególnych klas bonitacyjnych wynosi odpowiednio: klasy III - 4 %, klasy IV - %, klasy V-VI - 69 %.

Występują tu głównie gleby brunatno-bielicowe i pseudobielicowe, w większości wytworzone z piasków słabo-gliniastych i luźnych, rzadziej piasków gliniastych lut. glin.

Agroklimat cechuje się między innymi długością okresu wegetacyjnego wynoszącego 210-220 dni oraz średnią roczną sumą opadów w granicach 500-550 mm. Średni wskaźnik agroklimatu dla obszaru gminy określony został w wielkości 11.2 pkt. w skat; 15 pkt., przy średnim wojewódzkim 11,4 pkt.

Warunki wodne w obszarze gminy określone są jako średnio-korzystne z wielkością wskaźnika 5.1 pkt. w skali 10 pkt., przy średnim wojewódzkim 6,6. 16 % użytków, rolnych to tereny z przewagą gleb o optymalnej ilości wody, 39 % - tereny gleby okresowym nadmiarze wody, 28 % - tereny gleb o okresowym niedoborze wody, 17 % o tereny gleb o stałym niedoborze wody.

Rzeźba terenu cechuje się płaską i nisko falistą rzeźbą korzystną do organizacji produkcji rolniczej. Średni wskaźnik określony został w wielkości 9.0 pkt. w skali 10 pkt., przy średnim wojewódzkim 8.5 pkt.

1.4 Kompleksy rolniczej przydatności gleb

Przydatność rolnicza **gruntów ornych** określana jest w skali „dziesięciu” rodzajów kompleksów glebowo-rolniczych. W gminie Stromiec udział ich jest następujący:

żytni bardzo dobry	-50 ha -	- 0,7 %
żytni dobry	600 ha -	- 8 % -
żytni słaby	1800 ha -	24,3 %
żytni b. słaby	1970 ha -	- 27 %
zbożowo-pastewny mocny	780 ha -	- 10 %
55 51 słaby	2100 ha -	- 30 %

Przydatność **trwałych użytków zielonych** określona jest w skali trzystopniowej:

bardzo dobre	50 ha
średnie	710 ha 34%
słabe i b. słabe	153 ha 66%

Kompleks żytni bardzo dobry (0,7 % udziału - 50 ha) to również gleby o dobrze wykształconym poziomie próchnicznym, strukturalne, z korzystnymi stosunkami wodnymi. Są to w przewadze gleby utworzone z piasków gliniastych mocnych. Przy umiejętnej uprawie i racjonalnym nawożeniu dają możliwość uprawy roślin jak w kompleksie pszennym. W klasyfikacji bonitacyjnej zaliczane są przeważnie do klasy III b i w części do IVa.

Kompleks żytni dobry (8 % udziału - 600 ha) obejmuje gleby lżejsze, w przewadze utworzone z piasków gliniastych lekkich, na zwięźlejszym podłożu. Są to gleby dość wrażliwe na susze. Uważane są za typowo żytnio-ziemniaczane lecz także na których uprawia się również jęczmień i mniej wymagające gatunki. W klasyfikacji bonitacyjnej zaliczane są do klasy IV a i IV b.

Powyższe kompleksy najbardziej cenne w gminie występują w rejonie sołectw: Lipskie Budy, Kolonia Sielce, Boże, Stanisławów, Bobrek, Kolonia Bobrek, Stromiec, Ksawerów i Niedabył.

Kompleksy żytni słaby i żytni bardzo słaby (51,3 % udziału - 3770 ha) to głównie klasy V, w części IV b w kompleksie żytnim słabym oraz klasy VI w kompleksie żytnim bardzo słabym. Są to gleby utworzone z piasków słabo gliniastych i luźnych. Są nadmiernie przepuszczalne i mają słabą zdolność do zatrzymywania wody. Dobór roślin do uprawy jest ograniczony i sprowadza się głównie do żyta, owsa, ziemniaków, seradeli i łubinów. Gleby tych kompleksów występują w przewadze w północnej i południowo-zachodniej części gminy oraz w rozproszeniu na pozostałym obszarze gminy.

Kompleksy zbożowo-pastewne mocne i słabe (40 % udziału - 2860 ha) to w przewadze gleby okresowo nadmiernie uwilgotnione. Podmokłość tych gleb powodowana jest przy płaskiej rzeźbie terenu występowaniem w dolnej części profilu warstw słabo przepuszczalnych lub położeniem w obniżeniu terenu. Uregulowanie stosunków wodnych jest dość trudne. Drenowanie likwiduje okresowe nadmierne uwilgotnienie, ale jednocześnie pogłębia okresowe susze. Na glebach tych kompleksów większy udział winny stanowić rośliny pastewne. Gleby tego kompleksu występują w rozproszeniu na obszarze całej gminy.

Użytki zielone to kompleksy średnie (2z) - 710 ha - 29 % oraz słabe i bardzo słabe - 1753 ha - 71 % - (3z). Kompleks drugi (2z) to w przewadze łąki klasy III i IV na glebach mineralnych i mułowo-torfowych. Stosunki wodne tych gleb nie są w pełni uregulowane (okresowo za suche lub nadmiernie uwilgotnione). Kompleks trzeci (3z) to użytki zielone klas V i VI również na glebach mineralnych zbyt suchych lub zbyt wilgotnych.

Dokonana przez IUNG ocena czterech podstawowych czynników produkcyjnych, tj. gleby, agroklimatu, rzeźby terenu i warunków wodnych daje ogólny wskaźnik waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej gminy wynoszący ogółem 50,7 pkt. (w województwie - 62,8 pkt. w Polsce 66,6 pkt.).

Wskaźnik waloryzacji ekonomiczno-przyrodniczej wynosi - 37,9 punktów (w województwie - 32,08 punktów).

Powyższa ocena szereguje gminę w grupie gmin o średnio korzystnych warunkach ekonomicznych i do produkcji rolnej.

1.5 Ochrona gruntów użytkowanych rolniczo

Ochrona prawna (ustawa z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych) gruntów użytkowanych rolniczo w zakresie zmiany przeznaczenia gruntów na cele inne niż produkcja rolna obejmuje w szczególności ogólną zasadę przeznaczania na takie cele w pierwszym rzędzie nieużytków lub gruntów najniższych klas bonitacyjnych, a gruntów wyższych klas dopiero wtedy gdy nie jest możliwe inne rozwiązanie, przy czym istnieją następujące obostrzenia proceduralne:

- a) **dla gruntów rolnych stanowiących zwarte kompleksy powyżej 0,5 ha klas gleb I-III** (w obszarze gminy użytki rolne klasy te stanowią 263 ha - 4 % u. r.) — zmiana przeznaczenia na cele inne niż produkcja rolna wymaga uzyskania (w trybie sporządzenia planu miejscowego) zgody Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej;
- b) **dla gruntów rolnych stanowiących zwarte kompleksy powyżej 1,0 ha gleb klasy IV** (w obszarze gminy grunty rolne klasy IV stanowią 2618 ha - 27 % u. r.) - zmiana przeznaczenia na cele inne niż produkcja rolna oraz **dla gruntów rolnych wytworzonych z gleb pochodzenia organicznego** (gleby torfowe i murszowe) klasy V i VI — zmiana przeznaczenia na cele budowy zbiorników wodnych, eksploatacji złóż kopalin, budowy dróg publicznych lub linii kolejowych wymaga uzyskania (w trybie sporządzenia planu miejscowego) **zgody Wojewody;**

1.6 Struktura agrarna

Sektor prywatny w gminie obejmuje 64 % całkowitej powierzchni gminy, pozostałe 36 % to sektor publiczny.

Liczba gospodarstw rolnych w gminie wynosi - 1616, średnia powierzchnia gospodarstwa rolnego (o obszarze powyżej 1 ha) 6,20 ha.

Struktura indywidualnych gospodarstw rolnych:

Powierzchnia w ha	Liczba	%
1-2	358	22
2-4	447	28
4-6	289	18
6-10	263	16
10-15	194	12
powyżej 15	65	4
Razem	1616	100

Struktura obszarowa gospodarstw indywidualnych jest mało korzystna, gdyż przeważają gospodarstwa małe do 6 ha (68 %). W tej grupie gospodarstw nie wytwarza się zbyt dużo produktów na sprzedaż.

Gospodarstwa są źródłem utrzymania rodzin i często jedynymi miejscami pracy. W strukturze obszarowej gospodarstw indywidualnych tylko 16 % stanowią gospodarstwa duże powyżej 10 ha. W tej grupie zauważa się większe zainteresowanie kupowaniem ziemi na powiększenie gospodarstw.

W sektorze publicznym znajduje się:

41,65 ha	- mienia komunalnego
527,05 ha	- gruntów Agencji Rolnej Skarbu Państwa
435,57 ha	- Państwowy Fundusz Ziemi

Większe powierzchnie w/w własności przedstawia poniższe zestawienie:

Struktura własnościowa sektora publicznego (w ha):

Lp.:	Wieś:	Nr działki:	komunalna+AWRSP+PFZ:
1.	Boże	69,260/41	13,12+5,63
2.	Ducka Wola	111/3	8,49
3.	Piróg	109/3	5,08
4.	Ksawerów Stary	60	6,33
5.	Stromiec	462/1	4,85
6.	Krzemień	246,234,86	5,26+6,72+7,64
7.	Sielce	115/1/115/2	8,72+0,66
8.	Lipskie Budy	37/380	4,85+5,09
9.	Ksawerów Nowy	46,62	6,46+3,22

Nie ma większego zainteresowania nabywaniem gruntów z AWRSP i PFZ gdyż są to grunty niskiej jakości.

1.7 Retencja wód

1.7.1 Naturalne warunki wodne środowiska

Retencja to zdolność zatrzymywania wody przez glebę, rośliny, gruntowe warstwy wodonośne, obniżenie terenowe, bagna i torfowiska oraz naturalne i sztuczne zbiorniki wodne. Pozwala na przetrzymywanie wody z okresów jej nadmiaru i wykorzystania jej w okresach deficytowych, a więc także reguluje i kontroluje obieg wody w środowisku przyrodniczym.

Północna część gminy to dolina rzeki Pilicy. W obrębie doliny występują tarasy młodoplejstoceniowe wyniesione do kilkunastu metrów nad poziom wody w rzece oraz współczesny taras holoceniowy nadzalewowy wyniesiony od 1,5-2,0 m. ponad poziom wody w rzece. Szerokość tarasu zalewowego waha się od 2,5 - 3,5 km.

W dolinie niegdyś regularnie zalewanej wiosną zachowały się zbiorowiska leśne rzadko spotykane w innych częściach Polski.

Południowa i środkowa część gminy to obszar wysoczyzny, który przecinają dolinki niewielkich rzek.

1.7.2 Własności retencyjne lasów

Szczególnie duża rola w retencjonowaniu wody przypada lasom. 1/3 powierzchni gminy pokryta jest lasami. Duże kompleksy leśne występujące w południowo-wschodniej i północnej części gminy wyrównują odpływ akumulując wodę do momentu całkowitej intercepcji i nasycenia podszytu, runa i ściółki. Dopiero potem następuje niekontrolowany spływ powierzchniowy. Im większy obszar zlewni jest zalesiony i im

bardziej naturalny charakter posiada las (mieszany o wielopiętrowej strukturze), tym jego wpływ na wyrównanie przepływu w rzece jest większy.

1.7.3 Rola terenów podmokłych w retencjonowaniu wód

Istotny wpływ na warunki hydrologiczne wywierają bagna (torfowiska, mokradła) powodujące zahamowanie spływu wód wielkich dzięki zatrzymywaniu wody w porach gleby i na jej powierzchni. Dlatego tak ważne z punktu widzenia retencji są użytki ekologiczne czy lasy wodochronne.

W rejonie wsi Biała Góra nad Pilicą rozciąga się kompleks dobrze uwilgotnionych łąk z licznymi starorzeczami, bogatą florą i fauną.

W pobliżu doliny Pilicy znajduje się Uroczysko „Majdan” - tworzą je podbagnione bory sosnowe, lasy łęgowe oraz olsy. Jest to las wilgotny, do którego od północnego-wschodu przylegają silnie zarośnięte stawy w Krzemieniu. Do uroczyska przylegają łąki, na których w centralnej ich części porastają zadrzewienia wierzbowo-brzozowe w wyeksploatowanych dolach potorfowych.

W południowej części gminy rozciągają się torfowiska z bogatą florą i fauną. Występują na tym terenie liczne, niewielkie doły potorfowe o różnym stopniu rozwoju roślinności oraz korzystnych warunkach wodnych. Dla zachowania gatunków charakterystycznych dla torfowisk bardzo ważną sprawą jest utrzymanie odpowiedniego poziomu wód gruntowych. W ostatnich latach mokrych torfowisko jest podbagnione. W latach suchych były to nieużytki porośnięte krzakami, teren przesuszony. Teren ten jest obszarem źródłiskowym rzeki Tymianki.

1.7.4 Retencja wód powierzchniowych

Retencja wód powierzchniowych to prowadzenie wody w naturalnych i sztucznych ciekach, stawach i małych zbiornikach. Zalicza się tu także: oczka wodne, kanały, rowy i te ciek, na których wykonano budowle dające możliwość regulacji przepływów i poziomu zwierciadła wody. Duże potencjalne możliwości magazynowania wody istnieją przy prawidłowym usytuowaniu okolicznych systemów melioracyjnych składających się zazwyczaj z gęstej sieci rowów.

Pod względem hydrologicznym obszar gminy znajduje się w zlewni rzeki Pilicy oraz jej odpływu Dygi i Strużynki. Południowo-zachodnia część gminy ciąży w kierunku zlewni rzeki Tymianki dopływu Radomki. Rzeki przepływające przez obszar gminy mają charakter nizinny, występują znaczne wahania przepływów w czasie.

Rzeka Pilica znajduje się w administracji Okręgowej Dyrekcji Gospodarki Wodnej w Warszawie, a wszystkie jej dopływy administruje WZM i UW w Radomiu.

Przez gminę przepływają dwa sztuczne ciek wodne, jest to Kanał Bożęcki i Kanał Bobrek.

Długość rzek przepływających przez gminę wynosi 42,08 km., w tym o uregulowanym korycie 39,95 km. Pozostałe odcinki zachowane są w stanie naturalnym.

Zbiorniki wodne, niezależnie od ich podstawowej funkcji wpływają pozytywnie na poprawę bilansu wodnego, obniżają falę powodziową oraz zwiększają przepływy niżówek w ciekach. Ponadto zwiększając zasoby wodne wzbogacają walory estetyczne zlewni. W miejscowości Olszowa-Dąbrowa znajduje się śródpolny staw o bujnej roślinności szuwarowej.

Stałe podmokłości występują w dolinie Pilicy i nad rzeką Dygą.

Ogólnie pod wodami stojącymi, płynącymi i rowami melioracyjnymi znajduje się 91 ha (wg Programu malej retencji dla województwa radomskiego, 1996 r.).

1.7.5 Warunki wodne gleb

Na terenie gminy Stromiec warunki wodne są średnio korzystne dla produkcji rolnej.

Optymalne stosunki wodne (JUNG) występują na terenie — 14 % ogólnej powierzchni użytków rolnych, pozostała część charakteryzuje się zachwianymi stosunkami wodnymi. Okresowe, nadmierne uwilgotnienie gleb występuje na około 34 % użytków rolnych, a niedobór wody na 25 %. Częste, długotrwałe, bądź stale zachwiane warunki wodne gleb występują na obszarze około 27 %. Według WZM i UW w Radomiu na terenie gminy znajduje się 4330 ha użytków rolnych o niewłaściwym stosunku wilgotnościowym, tj. 53 % ogólnej ich powierzchni. Są to grunty orne i użytki zielone, na obszarze, których do dalszego rozwoju rolnictwa wskazane byłoby uregulowanie gospodarki wodnej gleb poprzez melioracje.

W północnej części gminy obejmującej dolinę rzeki Pilicy występują gleby o najlepszej wartości dla rolnictwa. Są to gleby dość zwarte bielcowe, brunatne, lokalnie czarne ziemie oraz gleby gliniaste o dobrych warunkach wilgotnościowych.

W obniżeniach terenu i w dolinach wykształciły się gleby bagienne. Są to mady lekkie oraz gleby mułowe i torfowe.

Przeważający obszar gminy Stromiec posiada gleby bielcowe klas słabych. Poziom wód gruntowych określa się na głębokości 2-5 m. Gleby są dość przewiewne i dobrze przepuszczalne, o małych zdolnościach magazynowania wody i przesiąkania gleby.

Głębokość występowania wód gruntowych w okolicach rzek głównie Pilicy uzależniona jest od wysokości zwierciadła wody w rzece i waha się w granicach 0-2 m. Na tarasach zalewowych pierwszy poziom wód gruntowych o swobodnym zwierciadle znajduje się na głębokości 2-5 m. z możliwością wahań rocznych do 2,0 m.

1.7.6 Mała retencja

a) Zbiorniki wodne

Na terenie gminy Stromiec istnieją niewielkie zbiorniki retencyjne, ich pojemność wynosi 28,6 tys. m³ oraz 2 jazy o niskim piętrzeniu na rzekach: Strudze Stromieckiej i Dydze. Informacje na temat zbiorników małej retencji przedstawia załączona tabelka.

Szczegółowy wykaz istniejących zbiorników małej retencji:

Lp.	Nr zlewniowy	Miejscowość	Pow. ha	Poj. tys. m ³	Zlewnia	Przeznaczenie	Okres wykonania	Stan techn.
1	D 1	Stromiecka Wola	0,03	0,30	Dyga	p/pożarowy	1980	zły
2	D 2	Olszowa Dąbrowa	0,80	8,00	Dyga	gospodarczy	naturalny	zły
3	D 3	Lipskie Budy	1,50	15,00	Dyga	gospodarczy	naturalny	zły
4	D 4	Ksawerów Stary	0,05	0,50	Dyga	gospodarczy	1990	zły
5	D 5	Stromiec	0,04	0,40	Dyga	p/pożarowy	1979	zły
6	D 6	Ducka Wola	0,15	1,50	Dyga	gospodarczy	1972	zły
7	D 7	Boże	0,05	0,40	Dyga	hodowla ryb	1982	zły
8	D 8	Boże k/szkoły	0,05	0,50	Dyga	p/pożarowy	1972	zły
9	D 9	Boże k/kościola	0,15	1,50	Dyga	gospodarczy	1982	zły
10	T 1	Bobrek Kolonia	0,05	0,50	Tymianka	gospodarczy	1990	doby

Razem:	2,87	28,60
--------	------	-------

Z powyższego zestawienia wynika, że 1 obiekt jest w dobrym stanie technicznym, a 9 pozostałych w niezadowolającym.

b) Ocena możliwości retencjonowania wody na obszarze gminy

Na terenie gminy Stromiec są niewielkie zbiorniki retencyjne i 2 jazy o niskim piętrzeniu. Obiekty te związane są głównie z potrzebami melioracji i gospodarki stawowej.

Obecny skromny stan zabudowy hydrotechnicznej na terenie gminy nie pozwala na zwiększenie dyspozycyjności zasobów, a tym samym - przeciwdziałanie skutkom okresowych niżówek.

Duży udział w naturalnym retencjonowaniu wody przypada lasom, które przede wszystkim wodę zatrzymują. Zajmują one znaczną powierzchnię, tj. 5505 ha co stanowi 35 % ogólnej powierzchni gminy, ale istnieją warunki terenowe do dalszego zalesienia.

Ogromna, ale jak wynika z praktyki zupełnie niedoceniana jest rola torfowisk w kształtowaniu bilansu wodnego. Są one naturalnymi zbiornikami retencyjnymi o wiele lepiej spełniającym swoją rolę niż planowane w ich zastępstwie zbiorniki wodne. Wpływ złoża torfowego na regulację poziomu wody gruntowej nie ogranicza się tylko do obszaru zajmowanego przez torfowisko ale daje się odczuć na obszarze wielokrotnie przewyższającym wielkość powierzchni torfowiska.

1.7.7 Melioracje

a) Stan istniejący

Systemy melioracyjne stanowią:

- urządzenia melioracji szczegółowej gruntów ornych i użytków zielonych,
- urządzenia melioracji podstawowych - regulacja rzek.

Na terenie gminy Stromiec obszar zmeliorowanych użytków ogółem wynosi 1869 ha, w tym 966 ha gruntów ornych oraz 903 ha użytków zielonych. Długość wykonanych rowów wynosi 107 km.

Na terenie gminy wyróżniamy trzy rejony terenów zmeliorowanych:

1. Północna część gminy - w okolicach wsi: Budy Boskowolskie, Boże, Ducka Wola. Jest to rejon terenów zielonych odwodnionych za pomocą rowów melioracyjnych. System niekonserwowany.
2. Drugim rejonem są użytki zielone obejmujące środkowo-zachodnią część gminy. Teren obejmuje wsie: Polcrzywna, Stromiec. Są to łąki i pastwiska w dolinie rzeki Dygi, odwadniane za pomocą rowów melioracyjnych.
3. Rejon południowo-zachodni obejmuje miejscowości: Marianki, Piróg, Bobrek i Kol. Bobrek, Nętne. Na tym terenie występują enklawy dobrych gleb. Rejon tych gruntów jest zmeliorowany poprzez drenowanie gruntów ornych, są to nowe obiekty w dobrym stanie technicznym.

Wykonane zostało nowe zadanie „Mokry Las” w rejonie wsi Byki. Na tym terenie działa spółka wodna. Do jej zadań należy konserwacja i modernizacja obiektów i urządzeń melioracyjnych. Ogólnie stan techniczny systemu można określić jako zadowolający. Rejon ten obejmuje zadanie melioracyjne Tymianka-Bobrek wykonane w latach 60 polegające na odwodnieniu łąk bez terenu potorfowego.

Na terenie gminy Stromiec wykonano zadanie melioracji podstawowej polegające na uregulowaniu 39,95 km rzek (94 % ogólnej ich długości).

Potrzeby w zakresie melioracji i ich realizacja kształtuje się w wielkościach wyrażonych wskaźnikiem zaspokojenia potrzeb podanych w tabeli:

Wskaźnik zaspokojenia potrzeb w zakresie melioracji gminy Stomiec wg stanu na dzień 31.12.1996 r.

Lp.	Gmina	Powierzchnia użytków rolnych w Gminie		Urządzenia melioracji szczegółowych						Urządzenia melioracji podstawowych			
		ogółem [ha]	wymagana melioracja [ha]	Grunty orne ogółem			Użytki zielone odw. row. + drenów.			Długość rowów [km]		Regulacja rzek	
				wymagana melioracja [ha]	zmeriowane [ha]	zaspokojenie [%]	wymagana melioracja [ha]	zmeliorowane [ha]	zaspokojenie [%]	ogółem rzeki [km]	wymagana regulacja [km]	uregulowane [km]	zaspokojenie [%]
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	13	14	15
	Stomiec	8202	4330	3130	966	35	1200	903	75	107,00	42,08	39,95	94

b) Ocena przeprowadzonych zadań melioracyjnych w aspekcie środowiska i produkcji rolnej

Ważnym czynnikiem dla kształtowania struktury przestrzennej gminy pozostają stosunki wodne. Gmina Stromiec położona jest w zlewni rzeki Pilicy oraz południowo-zachodni kraniec obejmuje zlewnię rzeki Radomki. Funkcją wiodącą jest rolnictwo. Na rozwój rolnictwa wpływa regulacja stosunków wodnych. Nadmierne uwilgotnienie czy niedoborów wody w glebie wywiera ujemny wpływ na glebę i utrudnia prawidłowe zagospodarowanie.

Na terenie gminy występują obszary cenne, ważne dla zachowania bioróżnorodności środowiska przyrodniczego. W związku z tym należy szczególnie zwrócić uwagę na aspekt środowiskowy przy wykonywaniu zadań melioracyjnych niezbędnych dla rolnictwa.

Oceniając omawianą gminę wyznaczono teren konfliktowy. Jest to rejon południowo-zachodni, który obejmuje obszar cenny przyrodniczo - teren źródliskowy rzeki Tymianki (torfowisko „Siekłuki”). Cenną właściwością gleb torfowych jest ich duża pojemność wodna i zapas darmowego azotu. Aby torfowiska nie straciły swoich właściwości nie można dopuścić do ich przesuszenia. Wkraczając z melioracjami odwadniającymi na obszary pozostające we władaniu przyrody (bagna, mokradła, torfowiska) należy się spodziewać przekształceń szkodliwych ekologicznie, a na dłuższą metę także ekonomicznie. Wszelkie decyzje w zakresie wprowadzenia urządzeń i systemów melioracyjnych powinny być poprzedzone dokładną analizą ekologiczną. W 1990 r. był dokonany przegląd zadania melioracyjnego „Tymianka-Bobrek” (część kompleksu „Siekłuki”). Projekt melioracji przewidywał odwodnienie łąk bez położonych w środkowej części dolów potorfowych oraz doprowadzenie wody na ten teren. W latach 60 zbudowano system melioracji odwadniającej. Pogłębiono koryta rzek bez jednoczesnej budowy urządzeń piętrzących. Wykonana melioracja spowodowała osuszenie terenu i degradację części torfowiska. Na obszarze gminy Stromiec melioracje polegają na odwodnieniu terenów użytkowych rolniczo. Obecnie istnieje, problem przesuszenia torfowisk, dotkliwy w latach suchych.

Dla zachowania równowagi w środowisku należy planowane prace w zakresie gospodarki wodno-melioracyjnej prowadzić zgodnie z zasadą ekorozwoju. Optymalną regulację stosunków wodnych można uzyskać pod warunkiem zastosowania urządzeń odwadniająco-nawadniających.

1.8 Produkcja rolna w gminie

1.8.1 Produkcja roślinna

Produkcja roślinna odbywa się na powierzchni:

6265 ha - gruntów ornych,
2463 ha - łąk i pastwisk,
150 ha -sadów;

W Gminie głównie uprawia się zboża, ziemniaki i rośliny paszowe. Udział poszczególnych upraw w powierzchni zasiewów (4371 ha) jest następujący:

1. zboża	-	3328 ha	76%
w tym:			
pszenica	-	75 ha	
żyto	-	2036 ha	
jęczmień	-	34 ha	
owies	-	636 ha	
pszenżyto	-	358 ha	
mieszanki zbożowe	-	189 ha	
ziemniaki	-	649 ha	15%
pastewne		322 ha	7%

(w uprawie polowej)	-	322 ha	7%
pozostałe	-	107 ha	2%
w tym:			
warzywa	-	32 ha	
truskawki	-	75 ha	

Liczne w gminie małe gospodarstwa rolne nastawione są na produkcję zbóż (76 %).

Zboża - na powierzchni powyżej 100 ha uprawiane są we wsiach: Krzemień, Boska Wola, Ducka Wola, Małe Boże, Niedabył, Piróg, Sielce Kol. itp.

Sady - zajmują w gminie tylko 150 ha, są to sady przydomowe.

Owoce jagodowe (truskawki - 75 ha) - uprawiane są we wsiach: Sielce, Dobieszyn Stromic, Małe Boże, Boska Wola.

Warzywa - (32 ha) nie uprawiane są w gminie na większą skalę.

Produkcja roślinna w gminie nastawia się na produkcję „wszystkiego po trochu”, głównie na zaopatrzenie własne gospodarstw.

Gmina nie uzyskuje produkcji na poziomie średnich plonów w województwie.

Plony głównych ziemiopłodów (wq/ha);

	Gmina	Województwo
żyto	- 22,0	22,8
pszenica	- 24,3	27,8
jęczmień	- 22,8	24,6
owies	- 23,0	24,2
pszenżyto	- 26,9	27,7
ziemniaki	- 170	194

Rolnicy dostrzegają konieczność zmiany kierunków produkcji rolnej, czy też podjęcie dodatkowej działalności.

Szansą dla gospodarstw tej gminy jest produkcja zdrowej żywności, za czym przemawia duże zatrudnienie w rolnictwie oraz warunki naturalne.

Starania rolników winny być skierowane także na poprawę jakości wytwarzanych produktów oraz ich dystrybucję.

1.8.2 Produkcja zwierzęca

W gminie produkcja zwierzęca odbywa się w oparciu o pasze wyprodukowane w gospodarstwie. Powierzchnia paszowa (poza częścią zbóż i ziemniaków) wynosi 1099 ha, w tym 2463 ha stanowią łąki i pastwiska, a 322 ha pastewne w uprawie polowej.

Wg spisu czerwcowego – 1997 r. w gminie utrzymują się:

3417 szt.	-	bydła
3555 szt.	-	trzody chlewnej
11 szt.	-	owiec
755 szt.	-	koni
29 szt.	-	kóz
13248 szt.	-	drobiu

Dominujące kierunki chowu to: bydło i trzoda chlewna, uzupełniająco drób.

Chów **trzody chlewnej** w większej obsadzie liczebnej odbywa się w gospodarstwach położonych w południowo-wschodniej części gminy, we wsiach: Dobieszyn, Lipskie Budy, Sułków, Olszowa - Dąbrowa, Sielce, Stromiec.

Chów **bydła** koncentruje się we wsiach o znacznych powierzchniach łąk i pastwisk w północno-zachodniej części gminy we wsiach: Stromiec, Boże Krzemień, Biała Góra, Bobrek, Bobrek Kolonia. Obsada bydła na 100 ha użytków rolnych jest wyższa niż średnia obsada w województwie, a trzody chlewnej niższa i wynosi:

Obsada zwierząt gospodarskich na 100 ha	Gmina	Województwo
bydło	38,4	37
w tym: krowy	21,4	22
trzoda chlewna	40,0	73

Chów zwierząt odbywa się głównie w gospodarstwach indywidualnych, a zwierzęta utrzymywane są tradycyjnie na ściółce i w małych stadach. Wyjątek stanowi ferma drobiu w Stromcu, na 10 tys. szt.

Zwiększenie wydajności z trwałych użytków zielonych (np. zrealizowanie zamierzeń melioracyjnych) pozwoli powiększyć pogłowie bydła w gminie o ~ 600 szt.

Zmiany zachodzące w rolnictwie, a także warunki naturalne nie będą sprzyjały rozwojowi wysokoprodukcyjnego rolnictwa w gminie.

Sąsiedztwo miasta Białobrzegi sprzyja specjalizacji produkcji artykułów na rynek w oparciu o małe gospodarstwa rolne wykorzystujące własne zasoby pracy.

1.8.3 Przetwórstwo rolno-spożywcze

W gminie jest bardzo słabo rozwinięte przetwórstwo rolne, występuje tylko przemysł piekarniczy i mięsny. Istniejące Zakłady tej branży to:

- piekarnia w Stromcu
- piekarnia „MARAND” w Stromcu
- S.O. „ZBYCH-POL” - ubojnia w Stromcu

Wyprodukowane nadwyżki produktów rolnych sprzedawane są w najbliższym mieście (Białobrzegach).

Brak jest w gminie drobnych przetwórci przemysłu rolno-spożywczego łącznie z chłodniami.

1.9 Obsługa rolnictwa

Spółdzielnia Kółek Rolniczych i Gminna Spółdzielnia „Samopomoc Chłopska” zostały sprywatyzowane. Zakres świadczonych usług przez te instytucje został przejęty przez firmy prywatne.

Obsługa weterynaryjna sprawowana jest dla całej gminy przez 1 lekarza weterynarii - lecznica znajduje się w Stromcu.

W gminie są 2 punkty inseminacyjne we wsi Bobrek i Krzemień.

Obsługa instruktazowa świadczona jest przez 1 inspektora z Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Radomiu.

Ocenia się, że w gminie brakuje urządzeń związanych z obsługą produkcji rolniczej (zapotrzenia i zbytu).

1.10 Ocena warunków gminy do produkcji rolniczej

Wiodącą funkcją gminy jest rolnictwo, rozwijające się w warunkach przyrodniczych i ekonomicznych, gorszych od średnich w województwie, (wskaźnik waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej = 50,7 pkt. woj. - 62,8 pkt.; wskaźnik waloryzacji ekonomiczno-produkcyjnej = 32,8 pkt., woj. - 38,6 pkt.).

Położenie gminy w rejonie rekreacyjnym o znaczeniu ponadlokalnym (duże zainteresowanie mieszkańców Warszawy), z rozwiniętą formą wypoczynku w postaci budownictwa letniskowego (350 działek letniskowych, z czego 170 zabudowanych) i ogólnodostępnych domków turystycznych (400 miejsc noclegowych) stwarza:

- sezonowe zapotrzebowanie na zdrową żywność,
- dogodne warunki i możliwości rozwoju agroturystyki.

Działania na rzecz racjonalnego wykorzystania rolniczej przestrzeni produkcyjnej winny uwzględniać między innymi:

ochronę najlepszych gleb użytkowanych rolniczo (2881 ha w klasie I-IV), a zwłaszcza zwartych kompleksów tych gleb,

utrzymanie w użytkowaniu rolniczym trwałych użytków zielonych z uwagi na gleby organiczne i cenny element w sieci ekologicznej gminy,

melioracje - określone potrzeby dla gminy 4330 ha (49 % użytków rolnych); zmeliorowano 1869 ha (tj. — 43 % potrzeb),

zalesienie gruntów nieprzydatnych i o niskiej przydatności do produkcji rolniczej (około 2262 ha według opracowanego dla gminy projektu granicy polno-leśnej).

2. Sfera produkcji pozarolniczej

2.1 Rynek pracy

Rynek pracy w gminie Stromiec cechuje:

niższy niż przeciętnie w województwie udział ludności w wieku prawnej zdolności do pracy (wiek 18 lat - 64 lat mężczyźni, 59 lat kobiety), wynoszący 51,1 % ogółu ludności przy średniej wojewódzkiej - 55,9 %;

przewaga pracujących w rolnictwie - w indywidualnych gospodarstwach rolnych - ok. 42 % ludności w wieku powyżej 15 lat, stąd główne źródło utrzymania mieszkańców gminy stanowi rolnictwo;

stopa bezrobocia - 11,4 % ludności w wieku produkcyjnym, zbliżona do poziomu „bezpiecznego”, przyjętego umownie na ok. 10 % ludności produkcyjnej.

Rozmiary pozarolniczej działalności gospodarczej w gminie określa **stan zatrudnienia w gospodarce narodowej**, obejmujący pracujących poza rolnictwem indywidualnym. Pracujący w gospodarce narodowej stanowią niezbyt liczną grupę 289 osób, tj. ok. 9,4 % ludności w wieku produkcyjnym.

Pracujący w gospodarce narodowej wg sekcji Europejskiej Klasyfikacji Działalności (EKD) bez pracujących w indywidualnych gospodarstwach rolnych (dane: Urząd Statystyczny w Radomiu):

Sekcje EKD	1994 r.			1996 r.		
	ogółem	w tym		ogółem	w tym	
		sektor publiczny	sektor prywatny		sektor publiczny	sektor prywatny
OGÓŁEM pracujący w gosp. narodowej	417	369	48	289	266	23
A. rolnictwo, leśnictwo	62	62	-	60	60	-
B. rybołówstwo, rybactwo	-	-	-	-	--	-
C. górnictwo, kopalnictwo	-	-	-	-	--	-
D. działalność produkcyjna	32	-	32	14	-	14
E. zaopatrzenie w energię elektryczną, gaz i wodę	-	-	-	-	--	-
F. budownictwo	3	-	3	-	--	-
G. handel, naprawy	3	-	3	-	--	-
H. hotele i restauracje	-	-	-	-	--	-
I. transport, łączność	50	50	-	5	5	-
J. pośrednictwo finansowe	9	-	9	9	-	9
K. obsługa nieruchomości, wynajem i działalność związana z pośrednictwem finansowym	4	4	-	3	3	-
L. administracja publiczna i obrona narodowa	55	55	-	35	35	-
M. edukacja	103	103	-	95	95	-
N. ochrona zdrowia i op. społeczna	90	90	-	65	65	-
O. pozostała działalność, usługi komunalne i socjalne	6	5	1	3	3	-

Struktura działowa lokalnej gospodarki wskazuje dziedziny, które w gminie tworzą najwięcej miejsc pracy. Należą do nich:

edukacja - 95 pracujących (33 %)

ochrona zdrowia i opieka społeczna - 65 pracujących (22 %)

rolnictwo i leśnictwo - 60 zatrudnionych (21 %)

administracja publiczna i obrona narodowa - 35 pracujących (12 %)

Zatrudnienie wg tradycyjnego podziału gospodarki na sektory w gminie Strumiec przedstawia się następująco:

sektor I (rolnictwo, leśnictwo) - 1950 osób

sektor II (produkcja, budownictwo) - 19 osób

sektor III (usługi) - 210 osób

2.2 Struktura podmiotowa

Struktura podmiotowa gospodarki gminy Stomiec podlega przemianom zgodnym z trendami obserwowanymi w całym województwie w latach dziewięćdziesiątych. Procesy dostosowawcze do rynkowych warunków gospodarowania i wprowadzenie swobody podejmowania działalności gospodarczej, spowodowało wzrost gospodarczej aktywności społeczeństwa. Wynikiem tego jest powstawanie licznych jednostek gospodarczych głównie w sektorze prywatnym.

Dynamikę wzrostu liczby podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w systemie Regon, przedstawiają poniższe dane:

gm. Stomiec	1990 r.	1991 r.	1992 r.	1993 r.	1994 r.	1995 r.	1996 r.
liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w REGON	23	53	162	226	238	275	342
rok poprzedni = 100	x	230,4	305,7	139,5	105,3	115,5	124,4

Porównanie danych z 1996 r. ze stanem z r.1991, gdy został wprowadzony obowiązek rejestracji jednostek w systemie REGON wskazuje, że:

w latach 1996-1991 nastąpił niemal 6,5-krotny wzrost liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w gminie,

występuje stała tendencja przyrostu liczby zarejestrowanych podmiotów, przy rocznej dynamice od 5,3 % (lata 1994-1993) do 205,7 % (lata 1992-1991).

Dynamika przyrostu liczby podmiotów gospodarczych obrazuje stan aktywności gospodarczej (przedsiębiorczości) miejscowej ludności.

Na koniec 1996 r. zarejestrowanych było w systemie REGON 342 podmioty gospodarcze, z czego 331 podmiotów w sektorze prywatnym i 11 podmiotów w sektorze publicznym.

Działy one głównie w dziedzinach:

działalność produkcyjna - 64,6 %

handel i naprawy - 19,9 %

budownictwo - 6,1 %

Struktura podmiotowa gospodarki gm. Stromiec wg wybranych sekcji EKD:

gmina STROMIEC	liczba
OGÓLEM 1996 r.	342
wg sekcji EKD	
rolnictwo i leśnictwo	3
działalność produkcyjna	221
budownictwo	21
handel i naprawy	68
hotele i restauracje	3
transport, składy i łączność	4
obsługa nieruchomości	7
administracje i op. socjalna	1
edukacja	5
ochrona zdrowia	3
pozostała działalność usługowa	5

W 1996 r. wskaźnik liczby podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców wynosił w gminie Stromiec 57,1, co oznacza wysoki poziom przedsiębiorczości lokalnej społeczności i sytuuje gminę na 5 miejscu wśród wiejskich gmin województwa. Odpowiednie wskaźniki liczby podmiotów gospodarczych wynoszą:

dla wiejskich obszarów województwa -34,7,

średnia wojewódzka - 60,4 p/1000 M.

Większość podmiotów gospodarczych występujących w gminie to jednostki małe, głównie przedsiębiorstwa rodzinne, nie tworzące miejsc pracy. Dominujące w gminie są produkcje związane ze skórą, głównie produkcja obuwia, odzieży skórzanej, dodatków do odzieży, garbowanie i wyprawianie skór.

Rozmieszczenie przestrzenne działalności gospodarczo-usługowej w gminie wykazuje dużą koncentrację w ośrodku gminnym Stromiec (70 jednostek) oraz w miejscowościach: Bobrek Kolonia (34 podmioty) i Bobrek (33 podmioty).

Sfera ekologiczna

1. Zasoby środowiska

1.1 Środowisko abiotyczne

1.1.1 Rzeźba terenu

Obszar całej gminy położony jest w obrębie mezoregionu Równiny Kozienickiej będącej częścią makroregionu Niziny Środkowomazowieckiej (J. Kondracki - „Geografia regionalna Polski, PWN 1998 r.).

Około 3/4 powierzchni gminy, to monotonna wysoczyzna denudacyjna wieku plejstocenijskiego wyniesiona na 120-150 m. n.p.m., o nachyleniu na ogół nie przekraczającym 2 %. Tylko w obrębie dolin rzecznych oraz wzniesień wydmowych, wartości rzędnych odbiegają od w/w. Najniżej położony punkt znajduje się w dolinie Pilicy - poniżej 110 m. n.p.m., natomiast najwyższym jest szczyt wydmy w południowo-wschodniej części gminy k/Sułkowic (sołectwo Sielce) osiągający wysokość 154,5 m.

Powierzchnia płaska wysoczyzny przemodelowana jest płytkimi zagłębieniami bezodpływowymi związanymi z nierównomierną akumulacją lodowca (teren całej gminy) i wydmami parabolicznymi, wałami wydmowymi o wysokościach względnych od kilku do kilkunastu metrów i nachyleniach zboczy przeważnie powyżej 5 % (głównie środkowa i północna część gminy) oraz słabo wcinającymi się dolinami dopływów Pilicy. W północno-zachodniej części gminy, wysoczyzna przechodzi na ogół łagodną krawędzią w dolinę Pilicy (np. względne 10-15 m., nachylenie 2-5 %).

W systemie doliny w/w rzeki wyraźnie zaznaczają się: taras akumulacyjny zalewowy holocenijski (0,5-1,0 m. nad poziom wody w rzece), taras akumulacyjny nadzalewowy holocenijski (także rzeki Dygi) (1-2 m. nad poziom wody w rzece), tarasy akumulacyjne, lokalnie erozyjne, plejstocenijskie wyniesione 5-15 m. n.p.m. tarasu zalewowego.

1.1.2 Budowa geologiczna

Obszar gminy wchodzi w skład Synklinorium Brzeźnego zbudowanego z utworów kredowych, na których zalegają skały trzeciorzędowe i czwartorzędowe. Utwory kredowe nawiercone na głębokości ponad 100 m., to głównie: margle, opoki i piaskowce wapieniste.

Utwory trzeciorzędowe wykształcone w postaci: iłów i piasków wykazują zróżnicowanie przestrzenne: w północnej części gminy występuje facja iłów zwięzłych i pylastych pstrych, w południowej - facja piaszczysta. Miąższość utworów trzeciorzędowych jest duża i zróżnicowana. Waha się od 30 m. w Podlesiu do ponad 100 m. w Budach Augustowskich. Głębokość zalegania też jest zróżnicowana, np. w Budach Augustowskich, jest to 29,3m., w Stromcu - 31,0 m., w Podlesiu 78,4 m.

Utwory czwartorzędowe pokrywają powierzchnię całej gminy warstwą o znacznej miąższości. Reprezentowane są przez osady zlodowacenia środkowo-polskiego (gliny zwałowe, piaski wodnolodowcowe).

Osadami plejstocenijskimi są: gliny zwałowe w postaci niewielkich płatów, występujące na powierzchni bdż pod przykryciem utworów piaszczystych, głównie w środkowej i południowo-zachodniej części gminy; piaski wodnolodowcowe występujące powszechnie, pokrywające 40-50 % powierzchni gminy, największe nagromadzenie tych osadów o znacznej, bo kilkunastometrowej miąższości stwierdzono w południowej części gminy; piaski rzeczne tarasów wyższych zalegające w dolinie Pilicy osiągając miąższość od 3 do 11 m.; piaski wydrmowe są powszechne na znacznych powierzchniach, głównie środkowej i południowej części gminy.

Osady holocenijskie (najmłodsze) związane są z dolinami rzecznyimi, zagłębieniami terenu. W dolinie Pilicy, Dygi i Strużanki występują piaski rzeczne, mady i torfy. Dolinki denudacyjne i zagłębienia terenu wypełnione są mułkami i piaskami aluwialno-denudacyjnymi.

1.1.3 Surowce mineralne

Obszar gminy należy do ubogich pod względem występowania surowców mineralnych. Brak jest udokumentowanych złóż, występują jedynie wstępnie rozpoznane.

a) piaski - są surowcem występującym na znacznej powierzchni gminy. W minionych latach prowadzono prace zwiadowcze w rejonie miejscowości:

Biała Góra - Małe Boże występują piaski eoliczne o znacznych zasobach, ale ze względu na płytkie zaleganie wody gruntowej - obszar uznany został za negatywny.

W rejonie Stromca, zasoby piasków są niewielkie, znajdują się na granicy bilansowości. Rejon Podlesia, jest równie ubogi pod względem występowania złóż piasków nadających się do eksploatacji na skalę przemysłową.

b) torfy - w latach siedemdziesiątych prowadzono prace zmierzające do udokumentowania złóż w/w surowców dla potrzeb rolnictwa. Rozpoznano następujące obszary:

- „Podlesie-Stromiec-Bierwce pow. złóż 9,5 ha - obszar A zdewastowany i nie nadający się do eksploatacji, złóże B - surowiec niskiej jakości;
- „Ducka Wola" - pow. 338 ha, złóże A częściowo wyeksploatowane na pow. 86 ha (ok. 645 tys.m³ torfu wydobyto), złóże B - spełnia parametry niskiej jakości torfu opałowego;
- „Pilica" - rejon Grzmiącej- Stromca, pow. złóże 63 ha, złóże wyeksploatowane na pow. 47 ha, posiada wartośc opalowe;
- „Stromiec" - pow. złóże 16 ha, eksploatacja prowadzona była na pow. 8,5. Złóże pozabilansowe, surowce bardzo niskiej jakości.

c) węgiel brunatny - rozpoznano 3 obszary występowania węgla brunatnego, które uznano za mało perspektywiczne. Badania wykonane w rejonie Brzeźców, Niedabyła i Okrglika nie doprowadziły do udokumentowania żadnego złóże.

Eksploatacja kopalin odbywa się na niewielką skalę. Kruszywo naturalne wykorzystywane jest lokalnie i na potrzeby własne. Eksploatacja jest chaotyczna i rozsiana w licznych miejscach na terenie gminy. Do eksploatacji na potrzeby lokalne wytypowano 27 punktów; w celu uporządkowania eksploatacji, należy opracować dokumentacje geologiczne dla wytypowanych złóż.

1.1.4 Gleby

Teren gminy charakteryzuje się przeciętnymi warunkami glebowymi. Dolina Pilicy pokryta jest przede wszystkim aluwiami piaszczystymi o budowie mad lekkich. W partiach podskarpowych występują płytkie zatopienia. Torfy głębokie zalegają głównie bardzo małymi płatami, stosunkowo duży obszar torfów występuje na północ od Duckiej Woli.

Obszar na południe od koryta Pilicy cechuje się dużym udziałem gleb piaszczystych, lekkich, wytworzonych przeważnie z piasków gliniastych. Są to gleby podmokłe, tzw. piaski sapowate. Lepsze jakościowo gleby wytwarzane z glin zwałowych występują w okolicach Stromca i Woli Stromieciciej. W obniżeniach terenu znajdują się gleby murszowate niskich klas bonitacyjnych oraz czarne ziemie pyłowe (rejon Stromca).

1.1.5 Wody podziemne

Główne poziomy wodonośne związane są z utworami kredowymi, trzeciorzędowymi i czwartorzędowymi.

a) Kredowy poziom wodonośny to margle, opoki i wapień z wodami o charakterze szczelinowo-porowym. W południowej części gminy, zwierciadło wód kredowych zalega bardzo płytko (ok. 1,5 m. p.p.t.). Poziomu nie ujmują studnie wiercone, chociaż jest wydajny. Wody kredowe są dość twarde i zawierają podwyższoną zawartość żelaza.

b) Trzeciorzędowy poziom wodonośny to Główny Zbiornik Wód Podziemnych Nr 215A „Subniecka Warszawska, część centralna”. Wodonoścem są utwory piaszczyste oligocenu i miocenu, wody mają charakter porowy. Miąższość warstwy wodonośnej wynosi ok. 32 m., jej strop zalega na głębokości ok. 82 m. p.p.t., a spąg na głębokości 114 m. p.p.t. Wody wykazują mały stopień zmineralizowania. Nie stanowią poziomu użytkowego - nie są ujmowane studniami wierconymi. GZWP Nr 215A nie posiada zatwierdzonej dokumentacji hydrogeologicznej.

c) Czwartorzędowy poziom wodonośny, to płytko zalegające wody poza zasięgiem udokumentowanego Głównego Zbiornika Wód Podziemnych Nr 222 „Dolina Środkowej Wisły”. Wyraźnie można 2 ich poziomy oddzielone od siebie gliną piaszczystą, a posiadające kontakt hydrauliczny.

d) I poziom wód gruntowych występuje na głębokości od 0,5 m. p.p.t. (Stromiec) do 28,0 m. (Dobieszyn), głębokość zalegania zależy od morfologii terenu. W dolinach rzek: Pilicy, Dygi i innych, wody gruntowe występują na głębokości 0-2 m., są ściśle związane z wodami rzecznyymi i wykazują duże sezonowe wahania poziomu zwierciadła. W strefach przydolinnych i krawędziowych dolin, wody gruntowe zalegają na głębokości 2-5 m. Na obszarach wysoczyznowych wody gruntowe występują przeważnie głębiej niż 4 m. od powierzchni terenu. Najczęściej wody I poziomu tworzą ciągły poziom wodonośny o swobodnym zwierciadle, wodonoścem są utwory przepuszczalne (piaski drobnoziarniste i pylaste).

e) II poziom wód gruntowych to wody związane z wodonoścem piasków średnioziarnistych posiadające kontakt z poziomem trzeciorzędowym. Wody tego poziomu mają zasadnicze znaczenie użytkowe i ujmowane jest studniami wierconymi. Wydajności są różne od 3,3 m³/h (Dobieszyn) do 63,4 m³ (Stromiec), głębokość ich zalegania na ogół 10-20 m. p.p.t.

1.1.6 Wody powierzchniowe

Przez obszar gminy przechodzi dział wodny II rzędu oddzielający dorzecze Pilicy od dorzecza Radomki. Do zlewni rzeki Radomki należy niewielki fragment terenu na południu i wschodzie gminy.

Głównym elementem sieci hydrologicznej jest rzeka Pilica płynąca północno-wschodnią granicą gminy. Na całej swej długości, rzeka meandruje, co świadczy o niewielkim spadku. Roczny rytm rzeki charakteryzuje się występowaniem wysokich stanów wód wiosną, a niżówek w lecie. W skali roku, wahania stanów wody wynoszą przeciętnie około 1,5 m. Zbiornik wodny w Sulejowie na Pilicy działa łagodząco na wahania stanów wody w rzece oraz wpływa na zmniejszenie zagrożenia powodziowego w dolinie. Prawobrzeżnym dopływem Pilicy jest Dyga przepływająca przez miejscowość gminną oraz Strużynka.

W południowo-zachodniej części gmin, znajdują się źródliska rzeki Tymianki - dopływu Radomki.

Średni wskaźnik gęstości sieci rzecznej na terenie gminy wynosi 0,45 mm/km².

1.1.7 Klimat

Wg podziału Polski na dzielnice rolniczo-klimatyczne R.Gumińskiego, gmina Stromiec znajduje się w południowej części „dzielnicy środkowej”. Średnia temperatura najcieplejszego miesiąca - lipca wynosi 18°C, najchłodniejszego - lutego 3,4°. Dni mroźnych jest 30-50 w roku, z przymrozkami 100-110. Średnia roczna suma opadów wynosi 548 mm. Dominują wiatry zachodnie rzadziej północno-wschodnie, najrzadziej notowanym jest kierunek południowy.

1.2 Środowisko biotyczne

1.2.1 Lasy

Szczególnie znaczącym elementem w środowisku przyrodniczym są lasy. Spełniają one wielorakie funkcje: środowiskotwórcze, krajobrazowe, ochronne, społeczne przyczyniając się do zachowania równowagi ekologicznej w obrębie gminy.

W uszczegółowieniu funkcje lasu kształtują się następująco:

- retencjonowanie i łagodzenie ekstremalnych stanów przepływu wód powierzchniowych i gruntowych;
- przeciwdziałanie degradacji i erozji gleb oraz stopowieniu krajobrazu,
- wiązanie CO₂ i gazów przemysłowych z powietrza, wody i gleby oraz neutralizacja ich negatywnego działania;
- korzystna modyfikacja warunków hydrologicznych i topoklimatycznych na terenach rolniczych;
- zachowanie zasobów genowych flory i fauny oraz przywracanie bioróżnorodności i naturalności krajobrazu;
  - tworzenie możliwości wypoczynku dla ludności oraz poprawy warunków życia na terenach zurbanizowanych.

Lasy gminy Stromiec zgodnie z „Ewidencją gruntów” Urzędu Rejonowego - stan na 1.01.1998 r. zajmują powierzchnię ogólną 5505 ha, w tym: lasy indywidualne 902 ha, lasy wspólnot gruntowych 47 ha, lasy PFZ i Agencji 158 ha, lasy państwowe i komunalne 9 ha, lasy państwowe 4389 ha.

Lesistość gminy wynosi 35,18 %. Terytorialnie lasy te są przynależne nadleśnictwu Dobieszyn - obręby Dobieszyn i Białobrzegi.

Obszary leśne występują w postaci trzech dużych zwartych kompleksów pokrywających południowo-wschodnią (z wyłączeniem okolic wsi Sułków, Sielce, Kol. Sielce) i północno-zachodnią część gminy. Kompleksy te mają charakter uroczysk: „Stachów”, „Ksawerów” i „Majdan”, stanowiących pozostałość dawnej Puszczy Stromieckiej ograniczonej dolinami rzek Wisły-Pilicy-Radomki.

a) Uroczysko „Stachów” (południowa część gminy) tworzą dość stare drzewostany sosnowe i sosnowo-dębowe, porastające równiny, miejscami podbagniony teren; obszar ten odznacza się znacznym udziałem lasów ochronnych oraz obecnością pomników przyrody.

b) Uroczysko „Ksawerów” (środkowo-wschodnia część gminy) położone jest na nieco bardziej suchych, często wydmych siedliskach. Porastają je głównie bory i lasy mieszane. Fragment starych drzewostanów mieszanych został objęty ochroną w rezerwacie leśnym „Starodrzew Dobieszynski”. Na obszarze tym występują lasy ochronne i pomniki przyrody.

Obydwa uroczyska łączą się przesmykiem w okolicy Dobieszyna, stanowiąc jednolity, rozległy kompleks leśny.

c) Uroczysko „Majdan” (północno-zachodnia część gminy) usytuowane w pobliżu doliny Pilicy tworzą podbagnione bory sosnowe, lasy łęgowe oraz olsy. Roślinność tego terenu jest bardzo bogata zarówno pod względem budujących go zespołów roślinnych, jak i gatunkowych - co odzwierciedla się tutaj w powołaniu rezerwatu leśnego „Majdan” oraz bardzo licznym udziale lasów ochronnych.

W wyżej opisanych kompleksach leśnych występują chronione gatunki roślin (konwalia majowa, wawrzynek wilcze łyko, widlaki). Ponadto w obrębie całej gminy rozproszone są malowniczo niewielkie powierzchnie leśne.

Stan środowiska leśnego na terenie gminy Stromiec uznaje się za zadowalający. W jej obrębie nie stwierdzono stref zagrożeń przemysłowych.

1.2.2 Zadrzewienia

Zadrzewienia tworzą pojedyncze drzewa i krzewy lub ich skupiska nie będące zbiorowiskami leśnymi - wraz z zajmowanym terenem i pozostałymi składnikami jego szaty roślinnej. W obrębie gminy Stromiec zajmują one powierzchnię ogólną 297 ha, w tym: zadrzewienia • indywidualne 244 ha, wspólnot gruntowych 3 ha, PFZ i Agencji 46 ha, lasów państwowych i komunalnych 1 ha, lasów państwowych 3 ha („Ewidencja gruntów UR Stromiec - stan na 1.01.1998 r.). Wyodrębnione zespoły zadrzewień przybierają tu następujące formy:

- zadrzewienia przywodne - ciągną się w przewadze pasmowo wzdłuż rzek i cieków wodnych, tworząc w obrębie ich den dolinnych malownicze, o znacznym stopniu naturalności układy (w szczególności rejon doliny Pilicy i in.),
- zadrzewienia przydrożne- układają się liniowo wzdłuż ciągów komunikacyjnych (trasy: Stromiec-Boże, Stromiec-Ksawerów Stary, Boże-Stanisławów, Budy Boskowolskie-Krzemień, Stromiec-Bobrek),

- zadrzewienia śródpolne - rozpraszają się mozaikowo w obrębie terenów rolnych (głównie południowo-zachodnia część gminy: okolice wsi Piróg, Marianki oraz środkowa część gminy - rejon Podlesia Dużego i Małego, Ksawerowa, Duckiej Woli, Małego Boża).
- zadrzewienia przyzagrodowe - pokrywają tereny towarzyszące zabudowie zagrodowej i jednorodzinnej w poszczególnych wsiach i przysiółkach,
- zadrzewienia pozostałe - wypełniają powierzchnię parków (w. Boże) i skwerów, cmentarzy (Stromiec, Dobieszyn, Boże) oraz innych form zieleni urządzonej.

W naszej strefie klimatycznej zadrzewienia wspólnie z lasami to naturalne „bufory środowiskowe” wspierające stabilność krajobrazu.

W obrębie gminy zadrzewienia pełnią wiele zróżnicowanych środowiskowo funkcji. Stanowią je:

- zwiększanie wodnej retencyjności krajobrazu,
- ograniczanie ewapotranspiracji na gruntach ornych,
- ochrona zlewni źródłowych,
- przeciwdziałanie wodnej i wietrznej erozji gleby,
- ochrona czystości wód powierzchniowych,
- ochrona przed zanieczyszczeniami atmosferycznymi pochodzącymi z różnych źródeł emisji,
- ochrona przed zanieczyszczeniami pochodzącymi z komunikacji drogowej,
- zapobieganie tworzeniu się zasp śnieżnych na szlakach komunikacyjnych,
- wzmaganie naturalnego oporu środowiska przeciw szkodnikom roślin uprawnych,
- zapewnienie warunków bytowania określonych gatunków roślin i zwierząt, z których możliwe jest ich dalsze rozprzestrzenianie się,
- poprawa warunków klimatyczno-higienicznych i ekologicznych w obrębie terenów zabudowanych; zwiększanie ilości nisz ekologicznych, wzbogacania awiofauny,
- zwiększanie turystyczno-wypoczynkowej atrakcyjności terenu.

1.2.3 Zbiorowiska łąkowo-pastwiskowe

Zespoły roślinności łąkowo-pastwiskowej tworzą rozległe połacie w północnej części gminy - w obszarze ograniczonym Ducką Wolą i Krzemieniem oraz w rejonie Bud Boskowolskich. Poza tym skupiają się one w dolinach rzek i cieków wodnych (głównie dolina Pilicy, Dygi z dopływami, Tymianki z torfowiskiem „Siekluki”).

Zbiorowiska łąkowo-pastwiskowe odznaczają się szczególnymi walorami przyrodniczymi. Posiadają one istotne znaczenie ekologiczne, wodochronne (przeciwdziałanie zakłóceniom bilansu wodnego przez zapobieganie nadmiernemu parowaniu terenowemu, ochronę źródeł, przeciwdziałanie erozji wodnej), hydrologiczne (utrzymywanie płytkich wód powierzchniowych), ponadto, aczkolwiek w nieco mniejszym zakresie pełnią funkcję glebochronną, klimatyczno-higieniczną i krajobrazową. Są to zbiorowiska częściowo naturalne, częściowo seminaturalne.

1.2.4 Zbiorowiska szuwarowo-torfowiskowe

Zespoły roślinności szuwarowo-torfowiskowej zajmują żyzne siedliska łąk wilgotnych, bagiennych oraz torfowisk. Roślinność ta tworzy malownicze połacie układające się pasmowo wzdłuż biegu dolin rzecznych - w szczególności rzeki Pilicy i Dygi z dopływami, jak również pokrywa miejsca wilgotne i zatorfione w obrębie utworzonych użytków ekologicznych oraz w rejonie rozległych łąk ograniczonych sołectwami: Ducka Wola, Boże, Krzemień.

Obszary zbiorowisk szuwarowo-torfowiskowych odznaczają się specyficznymi walorami przyrodniczymi; występująca w ich obrębie szata roślinna zawiera gatunki chronione, rzadkie i ginące, warunkując zarazem byt określonej grupy zwierząt, w tym ptaków wodno-błotnych o znacznej tu różnorodności gatunkowej.

Zbiorowiska szuwarowo-torfowiskowe spełniają istotną rolę ekologiczną i hydrologiczną (naturalna retencja I poziomu wód gruntowych).

2. Elementy objęte ochroną prawną [*uaktualnienie w „uzasadnieniu zakresu zmian studium”*]

2.1 Rezerwaty przyrody

Na terenie gminy usytuowane są 2 rezerwaty przyrody częściowe o charakterze leśnym, ustanowione zarządzeniem Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 25 czerwca 1990 r. (M.P. Nr 31, poz. 248 z dn. 14.08.1990 r.). Są to:

a), „Majdan” o pow. 50,60 ha; położony w południowo-wschodniej części kompleksu leśnego „Majdan” - poddz. 24 j,l; 25 i, 31 d, 32 a,b; 33 a, obręb Białobrzegi, nadleśnictwo Dobieszyn.

Rezerwat reprezentuje eutroficzne zbiorowiska leśne łągów i grądów niskich - przenikających się nawzajem w mozaikowym układzie, z wielogatunkowymi drzewostanami pochodzenia naturalnego charakterystycznymi dla Puszczy Stromieckiej (panująca olsza z domieszką jesionu, brzozy, wiązu, dębu, klonu pospolitego i jaworu, lipy, sosny). Zespołom leśnym towarzyszy bogaty podszyt oraz zróżnicowana roślinność zielna (m.in. gwiazdnica gajowa i wielkokwiatowa, kopytnik pospolity, czerniec gronkowy, prosownica rozpierzchła, szczyr trwały, wawrzynek wilczelyko). W rezerwacie gniazdują bardzo rzadkie ptaki chronione.

b), „Starodrzew Dobieszyński” o pow. 8,72 ha, położony w największym kompleksie Puszczy Stromieckiej - uroczysko Dobieszyn z poddz. 1,2,3 g,h,i, obręb Dobieszyn, nadleśnictwo Dobieszyn.

Rezerwat reprezentuje unikalny fragment dawnej Puszczy Stromieckiej, obejmujący głównie zbiorowiska boru mieszanego ze starodrzewiem dębowo-sosnowym naturalnego pochodzenia. W rezerwacie wyróżniono dwa zespoły leśne: bór mieszany świeży i las mieszany świeży z rozwiniętą warstwą zielną (konwalia majowa, konwalijka dwulistna, siódmaczek leśny, borówka bagienna, orlica pospolita). Na powierzchni nieleśnej (bagno) występuje zespół z wełnianką i sitem rozpierzchłym.

2.2 Obszar chronionego krajobrazu „Dolina Pilicy i Drzewiczki”

Zachodnia część gminy, do drogi Piróg-Marianki-Stromiec-Boże-Boska Wola wchodzi w zasięg obszaru krajobrazu chronionego „Dolina Pilicy i Drzewiczki”, utworzonego uchwałą Nr XV/69/83 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Radomiu z dnia 28 czerwca 1983 r. (Dz.Urz. Woj. Rad. Nr 9, poz.51 z 1983 r.).

Obszar ten odznacza się dużymi walorami przyrodniczo-krajobrazowymi, na które składają się: malownicze doliny Pilicy i jej dopływów z cennymi biocenotycznie kompleksami leśnymi oraz rozciągającymi się pasmowo rozległymi łąkami, rozproszone zadrzewienia i zakrzewienia, liczne ciek i oczka wodne.

Dolina Pilicy - niegdyś regularnie zalewana wodą zawiera w sobie niepowtarzalny układ mozaiki środowisk; w tarasie zalewowym zachowały się zbiorowiska leśne rzadko spotykane w innych częściach Polski (olsy, lasy łęgowe); niżej położone tereny zajmują zbiorowiska roślinności łąkowej o różnym stopniu uwilgotnienia - często z zespołami uznawanymi w Polsce za rzadkie (reprezentujące je gatunki roślin to: zawciąg pospolity, osoka aloesowata, widłaki, grzązel żółty, grzybień biały, arcydzięgiel litwor, goździk pyszny, pełnik europejski, bobrek trójlistkowy, gnidosz bagienny, siedmiopalecznik błotny, szalwia lepka, traganek, ciemiężnik, lepiężnik różowy, z krzewów i krzewinek - warzynekwilczelyko, bagno zwyczajne). Bogactwo florystyczne omawianego terenu ma swe odbicie w zróżnicowaniu faunistycznym; gniazdują tu lub zatrzymują się podczas przelotów bardzo liczne gatunki ptaków, w tym ginące i zagrożone (bąk, błotniak stawowy, kropiatka, zielonka, sieweczka obrożna, batalion, kuklik wielki, cietrzew, nurogęś, bocian czarny, trzmielojad, żuraw, rycyk, krwawo-dziób, bączek, derkacz, rybitwy, przepiórka, puchacz, dzierzba, podróżniczek).

Występują tu również liczne gatunki ssaków (m.in. bóbr, norka amerykańska, łos, jeleń, borsuk, daniel, nocki, mopek); znacznie rozwinięta jest herpetofauna (m.in. rzekotka drzewna, ropucha paskówka, kumak nizinny, padalec, jaszczurka żyworodna, zaskroniec, żmija).

Uwzględniając bogactwo awifauny łęgowej oraz występowanie gatunków rzadkich w skali europejskiej obszar ten został zaliczony do systemu ostoi ptaków o randze europejskiej.

Celem zabezpieczenia walorów środowiska przyrodniczego, w obrębie obszaru krajobrazu chronionego zgodnie z w/w uchwałą wprowadzono niżej wymienione obowiązujące zasady zagospodarowania i zakazy.

2.3 Pomniki przyrody

Na terenie gminy znajdują się pomniki przyrody objęte ochroną prawną rozporządzeniami Wojewody Radomskiego Nr: 22/91, 28/93, 17/94 (Dz.Urz. Nr 20/94 z 29.12.1994 r.), 57/96 zm. rozp. nr 19/94 (Dz. Urz. Nr 16, poz. 186 z 29.07.1996 r.). Reprezentowane są one poz. 11 obiektów, w tym 10 ob. przyrody ożywionej (1 grupa drzew, 9 drzew pojedynczych) i 1 ob. przyrody nieożywionej (głaz) - zlokalizowanych na terenie leśnym. Wyszczególnia się je jak następuje:

1.dąb szypułkowy w wieku 200 lat, obwód pnia na wys. 130 cm. - 360 cm, lokalizacja: nadleśnictwo Dobieszyn, obręb Białobrzegi, uroczysko Majdan, poddz. 14 f; właściciel - nadleśnictwo Dobieszyn

- 2.dąb szypułkowy w wieku 250 lat, obwód 400 cm, lokalizacja: nadl. i obręb Dobieszyn, poddz. 130 n; właściciel j.w.;
- 3.dąb szypułkowy w wieku 250 lat, obwód 435 cm, lokalizacja j.w.; właściciel j.w.;
- 4.dąb szypułkowy w wieku 250 lat, obwód 420 cm, lokalizacja j.w.; właściciel j.w.;
- 5.dąb szypułkowy w wieku 200 lat, obwód 325 cm., lokalizacja j.w.; właściciel j.w.;
- 6.buk pospolity w wieku 150 lat, obwód 290 cm, lokalizacja j.w., poddz. 91 h; właściciel
- 7.dąb szypułkowy („Dąb Kościuszki”) w wieku 250 lat, obwód 405 cm, lokalizacja j.w. poddz. 162 g; właściciel j.w.;
8. dąb szypułkowy w wieku 250 lat, obwód 360 cm, lokalizacja j.w., poddz. 217 a; właściciel j.w.;
- 9.grupa drzew - dąb szypułkowy w wieku 250 lat, obwody 390 cm, 300 cm, 315 cm, lokalizacja j.w., poddz. 218 c; właściciel j.w.,
- 10.dąb szypułkowy w wieku 250 lat, obwód 405 cm., lokalizacja j.w., poddz. 219 b; właściciel j.w.;
11. granit rapakiwi - odkopany (przeniesiony z terenu gm. Wyśmierzyce), obwód 870 cm., wysokość 2 m., lokalizacja: nadleśnictwo Dobieszyn, poddz. 130j. - koło siedziby Nadleśnictwa.

2.4 Lasy, w tym lasy szczególnie chronione

Lasy zajmują powierzchnię 5505 ha, stanowiąc 35,18 % ogólnej powierzchni gminy. Usytuowane są głównie w południowo-wschodniej (z wyłączeniem okolic wsi Sułków, Sieice, kol. Sielce) i północno-zachodniej części gminy; lasy te - stanowiące pozostałość dawnej Puszczy Stromieckiej, odznaczają się wysokimi walorami biocenotycznymi; znaczna ich część objęta jest szczególnymi formami ochrony prawnej.

Lasy (gospodarcze), chronione są na podstawie ustawy o lasach z dnia 28 września 1991 r. - Dz.U. Nr 101, poz. 444 z dnia 8.11.1991 r. Lasy te obok istotnych funkcji środowiskotwórczych (ekologicznych, biocenotycznych, mikroklimatycznych) pełnią w większym zakresie aniżeli w lasach ochronnych funkcje produkcyjne.

Zgodnie z w/w ustawą w lasach tych prowadzi się gospodarkę według planów urządzenia lasu z uwzględnieniem w szczególności następujących celów:

- a) zachowania lasów i korzystnego ich wpływu na klimat, powietrze, wodę, glebę, warunki życia i zdrowia człowieka oraz na równowagę przyrodniczą;
- b) ochrony lasów, w tym szczególnie lasów stanowiących naturalne fragmenty rodzimej przyrody lub lasów szczególnie cennych ze względu na:

- zachowanie leśnych zasobów genetycznych;
- walory krajobrazowe;
- potrzeby nauki;
- ochrony gleb i terenów szczególnie narażonych na zanieczyszczenie lub uszkodzenie albo o specjalnym znaczeniu społecznym;

produkcji drewna na zasadzie najwyższej opłacalności oraz surowców i produktów ubocznego użytkowania lasu.

Lasy szczególnie chronione, tzw. ochronne (Ustawa o lasach z dnia 28 września 1991 r. - Dz.U. Nr 101, poz. 444, rozdz. 3 z dnia 8.11.1991 r., Rozporządzenie Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 25 sierpnia 1992 r. w sprawie szczegółowych zasad i trybu uznawania lasów za ochronne oraz szczegółowych zasad prowadzenia w nich gospodarki leśnej - Dz.U. Nr 67, poz. 337 z dnia 7.09.1992 r.). W tej kategorii znajdują się lasy spełniające funkcje ogólnoochronne i społeczne, zwłaszcza wodochronne, glebochronne, klimatyczne, estetyczno-krajobrazowe, rekreacyjno-zdrowotne. Włączone są tu lasy o najwyższej wartości przyrodniczej i hodowlanej.

Na terenie gminy Stromiec utworzono lasy ochronne o powierzchni 877,03 ha (16 % ogólnej powierzchni lasów gminy) - usankcjonowane prawnie Zarządzeniem nr 142 Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 11 września 1996 r. w sprawie uznania za ochronne lasów stanowiących własność Skarby Państwa, będących w Zarządzie Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe Nadleśnictwa Dobieszyn. Lasy ochronne skupione są głównie w północno-zachodnim, południowym i wschodnim rejonie gminy.

a) W północno-zachodniej części gminy, w obrębie kompleksu leśnego bezpośrednio związanego z doliną rzeki Pilicy - uroczysko „Majdan” zaznacza się największe skupienie **lasów wodochronnych**. Liczne powierzchnie wodochronne występują również w południowej części gminy, w kompleksie ograniczonym miejscowościami: Kruszyna-Urbanów-Marianki-Dobieszyn (uroczysko „Stachów”) oraz w części wschodniej (uroczysko „Ksawerów”) w ciągu torów kolejowych Dobieszyn - Augustów. Lasy te chronią grunty podmokłe i bagienne z siedliskami olsowymi i wilgotnymi (kompleks „Majdan” w dolinie rzeki Pilicy) oraz grunty wilgotne z siedliskami boru mieszanego wilgotnego i lasu mieszanego wilgotnego (pozostałe kompleksy leśne). Lasy te wymagają ograniczenia udostępniania oraz pozyskiwania drewna i wykonywania zabiegów gospodarczych.

b) W najbardziej wysuniętej na południe części kompleksu leśnego gminy (uroczysko „Stachów”) oraz w rejonie wsi: Piróg, Stromiec, Zabagnie, Lipskie Budy, Małe Boże, Boska Wola, Olszowa Dąbrowa zlokalizowane są powierzchnie lasów glebochronnych. Lasy te utrwalają występujące tu piaski wydymowe i rzeczne (uroczysko „Stachów”) oraz zabezpieczają piaszczyste grunty porolne (pozostałe kompleksy leśne wokół w/w wsi).

c) W południowej części gminy, w obrębie uroczyska „Stachów” - rejon „Lasu Dąbrowa” k/Olszowej Dąbrowy usytuowany jest kompleks **lasów na stałych powierzchniach badawczych i doświadczalnych**. Lasy te zabezpieczają tereny do prowadzenia badań i doświadczeń. Wymagają one ograniczenia pozyskiwania drewna.

d) W głębi uroczyska „Stachów”, w rejonie Grabowego Lasu znajduje się również kompleks **lasów cennych przyrodniczo ze względu na ostoje zwierzyny**. Lasy te chronią głównie stanowiska lęgowe ptaków. Wymagają one ścisłej ochrony z ograniczeniem udostępniania i pozyskiwania drewna.

Szczegółowy bilans lasów ochronnych występujących na terenie gminy Stromiec w odniesieniu do poszczególnych kategorii ochronności przedstawia się następująco:

lasy wodochronne 612,00 ha

lasy cenne przyrodniczo ze względu

na ostoje zwierzyny	22,3ha
lasa na stałych powierzchniach	
badawczych i doświadczalnych	16,24 ha
<u>lasa glebochronne</u>	<u>226,47 ha</u>
Razem lasy ochronne	877,03 ha

2.5 Parki wiejskie

Parki wiejskie chronione są na podstawie ustawy o ochronie dóbr kultury i muzeach oraz ustawy o ochronie i kształtowaniu środowiska.

We wsi Boże usytuowany jest park wiejski podworski z połowy XIX wieku (nr ew. 00ZK-7215) o pow. 3,80 ha. W parku wyróżniają się okazy cennego starodrzewu - typowanego do objęcia ochroną pomnikową (dąb, 2 klony, 3 jesiony). Na terenie tym stwierdzono występowanie następujących gatunków drzew i krzewów: klony - jawor, zwyczajny i jesionolistny, kasztanowiec biały, grab pospolity, wiąz szypułkowy, jesion wyniosły, śliwa, grusza, topola, dąb szypułkowy, grochodrzew, jabłoń, róża, tawuła, bez lilak, bez czarny, śnieguliczka. W obrębie parku znajdują się pozostałości dawnego sadu. Znacznym urozmaiceniem krajobrazowym jest również staw oraz dwa sztucznie usypane wzgórki. Park ten nie jest wpisany do rejestru zabytków.

2.6 Elementy przyrodnicze planowane do objęcia ochroną prawną

Przeprowadzone rozpoznanie walorów przyrodniczych gminy pozwoliło na odnalezienie i wytypowanie nowych cennych elementów przyrodniczych kwalifikujących się do objęcia ochroną prawną (proj. Park Krajobrazowy Dolnej Pilicy z otulina, proj. rezerwat o charakterze torfowiskowym, proj. użytki ekologiczne, proj. pomniki przyrody).

2.6.1 Park Krajobrazowy Dolnej Pilicy wraz z otuliną

W rejonie obszaru krajobrazu chronionego przewiduje się utworzenie Parku Krajobrazowego Dolnej Pilicy z otulina,. Został on wydzielony w najbardziej wysuniętej na północny-zachód części gminy. Obszar ten, związany bezpośrednio z doliną rzeki Pilicy, wyróżnia się bardzo dużymi wartościami środowiska przyrodniczego i krajobrazu, o czym stanowią: malownicza dolina Pilicy z dopływami (Dyga) wzbogacona rozległymi łąkami z licznymi zadrzewieniami i zakrzewieniami oraz starorzeczami - często porośniętymi szuwarami, zwarte: cenne biocenotycznie kompleksy leśne - z bardzo dużym udziałem lasów wodochronnych, proj. użytków ekologicznych, rezerwatem przyrody. Występujące w obrębie tego obszaru ekosystemy reprezentują bardzo dużą różnorodność ekologiczną roślin i zwierząt, wynikającą ze zróżnicowania istniejących tu warunków siedliskowych.

Projektowana otulina Parku Krajobrazowego Dolnej Pilicy zajmuje pozostałą północno-zachodnią część gminy. Obszar ten odznacza się znacznymi walorami przyrodniczymi i krajobrazowymi, na co składają się: bardzo rozległe połacie łąk z zadrzewieniami i zakrzewieniami - gdzieniegdzie urozmaicone szuwarami, malowniczo rozproszone niewielkie kompleksy leśne i zadrzewienia, liczne ciek i „oczka" wodne, zróżnicowana rzeźba terenu.

2.6.2 Rezerwat przyrody (torfowiskowy) „Siekluki”

W południowej części gminy, w dolinie rzeki Tymianki przewiduje się utworzenie nowego rezerwatu przyrody „Siekluki” o charakterze torfowiskowym z pow. 110 ha (fragment).

Projektowany rezerwat reprezentuje torfowisko niskie i przejściowe z rozmieszczonymi w centralnej części torfiankami. Obiekt ten odznacza się występowaniem złoża torfowego (naturalny zbiornik retencyjny regulujący poziom wody gruntowej w otoczeniu) oraz związanych z nim bardzo już rzadkich w województwie zbiorowisk bagiennych. W jego obrębie występują gatunki roślin chronionych (storczyk szerokolistny, kruszyna pospolita, kocanki piaskowe) oraz rzadkich i interesujących (zawciąg pospolity, jeżogłówka najmniejsza, rdestnica ostro-listna, wierzba rokita, trzcinnik prosty, tatarak zwyczajny, tomka oścista, łączeń baldaszkowy, siedmiopalecznik błotny, dziewięciornik błotny, bobrek trójlistkowy, szalej jadowity).

Liczne niewielkie doły potorfowe o różnym stopniu rozwoju roślinności oraz korzystnych warunkach wodnych stwarzają dogodne warunki dla rozwoju bogatej fauny. Na obszarze tym stwierdzono gniazdowanie dwóch gatunków ptaków zagrożonych wyginięciem i wpisanych do „Polskiej czerwonej księgi zwierząt”, tj. kropiatki i zielonki. Z innych rzadkich i zagrożonych gatunków gniazdują tu: rycyk, derkacz, przepiórka, wodnik, świerszczak.

2.6.3 Pomniki przyrody

Przeprowadzone rozpoznanie walorów przyrodniczych gminy Stromiec pozwoliło na odnalezienie w jej obrębie innych podobnych cennych obiektów (drzewa, gład) przewidywanych do objęcia ochroną pomnikową. Stanowią je:

- 1.dąb, obwód 440 cm - Budy Boskowolskie, na miedzy na wschód od wsi;
- 2.dąb, o obw. 540 cm - Budy Boskowolskie, bliżej gajówki;
- 3.dąb o obw. 300 cm - k/leśniczówki Majdan, oddz. 14 h;
- 4.dąb o obw. 290 cm - k/leśniczówki Majdan, oddz. 23 d;
- 5.park dworski we wsi Boże - pomnikowe drzewa o obw.: jesion 250 cm, dąb 320 cm, klon 410 cm, jesion 310 cm, klon 320 cm, jesion 320 cm.;
- 6.grusze polne, obw. 240 cm, 245 cm, 230 cm - k/Ksawerowa Nowego;
- 7.grusza polna, obw. 245 cm - k/Olszowa;
- 8.grusza polna, obw. 300 cm na N od wsi Sielce;
- 9.grusza polna, obw. 315 cm - 1(1leśniczówki Grabowy Las, oddz. 161 n;
- 10.lipa, obw. 440 cm - k/leśniczówki Grabowy Las, oddz.161 p.;
- 11.ąb, obw. 310 cm - k/leśniczówki Grabowy Las, oddz. 152 m;
- 12.sosna, obw. 310 cm - k/leśniczówki Grabowy Las, oddz. 162 a;
- 13.dąb, obw. 390 cm - przy szosie Stromiec-Ksawerów;
- 14.wiąz (obw. nieokreślony) w. Stromiec;
- 15.grupa dębów (obw. nieokreślone) - k/Kalinowa;

16.głaz narzutowy, obw. 800 cm, wys. 100 cm - na skraju lasu od strony wsi Stromiec-Podlesie.

2.6.4 Użytki ekologiczne

W obrębie gminy występują cenne przyrodniczo obiekty powierzchniowe, przewidywane do objęcia ochroną prawną w formie użytków ekologicznych. Zgodnie z Ustawą reprezentują one pozostałości ekosystemów mających znaczenie dla zachowania unikatowych zasobów genowych i typów środowisk.

Według opracowań R. Olaczka („Siedliska marginalne w systemie klasyfikacji gruntów i problem użytków ekologicznych) {w} „Użytki ekologiczne w krajobrazie rolniczym CPBP, 1990 r.”) tym elementom przyrodniczym przypisuje się dwie potencjalne funkcje:

- biocenotyczne - jako lokalne banki genów dzikich gatunków roślin i zwierząt; ostoje dzikiej zwierzyny oraz dzikich gatunków roślin;
- fizjocenotyczne - jako „wyspy” ekologiczne w lasach gospodarczych i agrosystemach, a także korytarze ekologiczne i szlaki wędrówek zwierząt.

Na terenie gminy Stromiec wytypowano **13 obiektów pod użytki ekologiczne** o łącznej powierzchni 92,72 ha, w tym 12 obiektów o pow. 84,95 ha zlokalizowanych na terenie leśnym - nadleśnictwo Dobieszyn, obręby Dobieszyn i Białobrzegi oraz 1 obiekt o pow. ok. 7,77 ha na terenie wsi Olszowa - Dąbrowa. Obiekty te przedstawiają się następująco: wieś „**Olszowa-Dąbrowa**”:

- pow. ok. 7,77 ha - śródpolny staw o bujnej roślinności szuwarowej z mchem torfowcem, sitem i palką wodną; ostoja dla płazów i ptaków; gniazdowanie interesujących pod względem awifaunistycznym gatunków (czernica, kszysk, samotnik, krwawodziób, w okresie przelotów wiosennych - batalion);

nadleśnictwo Dobieszyn, obręb Dobieszyn:

- oddz., poddz. 164 h, pow. 1,14 ha - bagno okresowo zalewane wodą, porośnięte roślinno-ścig bagienną oraz kępami wierzb i brzozy; zagłębienie 1-1,5 m. w stosunku do otaczającego gruntu,
- oddz., poddz. 219 k oraz 230 n,o,p, pow. 8,1 ha - bagno okresowo zalewane wodą, porośnięte roślinnością trawiastą i bagienna,
- oddz., poddz. 149 m, 150c, 159 c, 160 a, pow. 5,29 ha - bagno okresowo zalewane - _d% porośnięte gdzieniegdzie brzoza, sosną, kępami wierzby; niewielkie doły potorfowe;
- oddz., poddz. 181 1, pow. 2,13 ha - zagłębienie nieckowate terenu - dawne bagno okresowo zalewane wodą, porośnięte nieregularnie w 40 % olcha, brzozą, sosna, w 40 % odkryte z nielicznymi samosiejkami; torfowisko średnio wilgotne,
- oddz., poddz. 137 b,i,k, pow. 7,07 ha - bagno i pastwisko w 30 % zalane wodą, z roślinno-ścig typową dla tego typu siedliska;

nadleśnictwo Dobieszyn, obręb Białobrzegi:

- oddz., poddz. 21 d, f, pow. 6,15 ha - dawne pastwisko od wielu lat nieużytkowane, porośnięte olcha, osika, czeremcha, jarząbem; teren wilgotny, zatorfiony;

- oddz., poddz. 20 1, pow. 1,70 ha - halizna porośnięta b. nierówno brzoza, kruszyna, leszczyną, jesionem, głogiem, czeremcha, dereniem; teren silnie uwilgotniony;
- oddz., poddz. 19 g, 20j, pow. 3,04 ha - pastwisko od wielu lat nieużytkowane, porośnięte częściowo kępami sosny, sporadycznie brzozy i olszy;
- oddz., poddz. 14 g, pow. 1,81 ha - bagno porośnięte w 50 % wierzba, w 40 % brzoza, poj. olsza, dębem;
- oddz., poddz. 3 a, 10 a, 10 g, 17 a, pow. 25,62 ha- dawne stawy „Krzemień” z fragmentami grobli, porośnięte kępami olszy i wierzby oraz zarośnięte szuwarami; teren silnie zabagniony; bogata fauna - w tym gatunki rzadkie i zagrożone wyginięciem;
- oddz., poddz. 18 d, pow. 5,23 ha - nieużytkowana łąka, silnie uwilgotniona, porośnięta na obrzeżu brzozą i olszą;
- oddz., poddz. 31 b, c, pow. 17,67 ha - teren zróżnicowany - bagno z roślinnością bagiczenno-szuwarową, porośnięte na obrzeżu sosną, olszą, wierzbą oraz dawne łąki użytkowane na dziko i pastwisko.

Wyżej opisane obiekty przyrodnicze tworzą *cenne* ogniwa w ochronie różnorodności biologicznej gminy; jednocześnie wpływają one w istotny sposób na prawidłowy rozwój ekosystemu leśnego, podnosząc jego odporność biologiczną.

Wszystkie występujące na terenie gminy obiekty i obszary przyrodnicze objęte oraz przewidywane do objęcia ochroną prawną (obszar krajobrazu chronionego, projektowany Park Krajobrazowy Dolnej Pilicy z otuliną, istniejące i projektowane rezerwy przyrody, istniejące i projektowane pomniki przyrody, projektowane użytki ekologiczne) znajdują się pod pieczęcią Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody.

3. Diagnoza stanu środowiska

3.1 Higiena atmosfery

Zakłady i obiekty wpływające negatywnie na warunki aerosanitarne:

- wysypisko śmieci w Ksawerowie Starym,
- ferma drobiu w Stromcu na około 10 000 szt. (około 90 DJP)
- drobne zakłady przemysłowe tj.: piekarnia w Stromcu, produkcja wykładzin w Podlesiu, ubojnia zwierząt w Stromcu, tartak w Dobieszynie,
- paleniska domowe,
- komunikacja samochodowa związana przede wszystkim z drogą regionalną: Biało-brzezi Stromiec-Głowaczów (ok. 1/3 pojazdów, to samochody ciężarowe) i drogami wojewódzkimi,
- transport kolejowy związany z I rzędną linią kolejową Radom-Warszawa.

Spośród działań w kierunku poprawy stanu sanitarnego atmosfery wymienić należy uznanie za ważny element w strategii rozwoju gminy Stromiec gazyfikacji polegającej na doprowadzeniu gazu do wszystkich wsi; koncepcja gazyfikacji jest w trakcie opracowywania.

Badania stanu sanitarnego atmosfery i klimatu akustycznego na terenie gminy, nie są prowadzone. Brak dużych emitorów zanieczyszczeń powietrza i powodujących nadmierny hałas pozwala sądzić, że warunki aerosanitarnie są dobre.

3.2 Wody powierzchniowe

Spośród rzek przepływających przez teren gminny badania czystości prowadzone są tylko w odniesieniu do rzeki Pilicy. Na całym odcinku prowadzi ona wody silnie zanieczyszczone - n.o.n. Planowana klasa czystości I. Największy wpływ na jakość wód mają zanieczyszczenia pochodzące z miast leżących w górę od gm. Stromiec, a przede wszystkim Białobrzegów. Ponadto trafiają do Pilicy ścieki z jedynej na terenie gminy oczyszczalni w Niedabyłu (Dom Pomocy Społecznej) za pośrednictwem rzeki Dygi.

3.4 Wody podziemne

Cechy środowiska i elementy zagospodarowania wpływające na jakość wód podziemnych:

- około 90 % powierzchni gminy pokryte jest utworami przepuszczalnymi o różnej miąższości. Te dobre warunki infiltracyjne nie stanowią odpowiedniego zabezpieczenia przed możliwością skażenia wód podziemnych,
- około 37 % powierzchni gminy stanowią lasy będące istotnym naturalnym elementem użytkowania terenu zabezpieczającym wody podziemne przed możliwością skażenia,
- niski stopień zwodociągowania wsi wynoszący 10,7 % to jednocześnie małe zużycie Wody i mała ilość wytworzonych ścieków,
- brak obiektów emitujących duże ilości zanieczyszczeń wpływających degradująco na powietrze i pośrednio gleby i wody podziemne,
- brak obiektów przemysłowych produkujących uciążliwe ścieki,
- brak systemu kanalizacyjnego przy postępującym zwodociągowaniu wsi oraz powszechnie stosowanie szamb nie zawsze szczelnych (nieczystości płynne wywożone są do oczyszczalni ścieków w Białobrzegach), to główne źródła zagrożeń jakości wód podziemnych.

Potencjalnymi ogniskami zanieczyszczeń wód podziemnych są:

- wysypisko w Ksawerowie Starym i mogilnik na terenie leśnym w Dobieszynie,
- ogniskami liniowymi zanieczyszczeń wód podziemnych są drogi kołowe i kolejowe. Na terenie gminy wody podziemne są dość dobrej jakości, bardzo nieznacznie zanieczyszczone.

3.5 Degradacja powierzchni ziemi

3.5.1 Mechaniczne zniekształcenia rzeźby terenu

Na terenie gminy znajduje się około 200 punktów eksploatacyjnych, głównie piasków, z czego połowa to odkrywki nieczynne. Dotychczasowa eksploatacja spowodowała dewastację terenu. Część z odkrywek uległa samorekultywacji, większość jednak wymaga rekultywacji. Do rekultywacji przeznaczono łącznie 12 wyrobisk o łącznej powierzchni prawie 4 ha.

3.5.2 Zanieczyszczenia chemiczne gleb

kwasowość gleb wyjątkowo duża (5 miejsce w województwie) wynosząca 93 % ze względu na naturalne uwarunkowania (użytkowanie rolnicze terenów wylesionych Puszczy Stromieckiej - gleby bielicowe). Zawartość metali ciężkich:

- kadm i cynk - I stopień zanieczyszczenia - gleby o podwyższonej zawartości metali,
- cynk - II stopień zanieczyszczenia - gleby słabo zanieczyszczone,
- siarka - IV stopień zanieczyszczenia - zawartość podwyższona,
- przesuszenie torfów w dolinie Pilicy i w rejonie źródłiskowym Tymianki oraz gleb pochodzenia piaskowego w zachodniej części gminy.

3.5.3 Stepowienie krajobrazu

Stepowienie krajobrazu spowodowane następującymi czynnikami:

- niewłaściwą polityką melioracyjną polegającą na odwodnieniu użytków rolnych, likwidacji torfowisk i zamianie ich na grunty rolne, niszczeniu źródeł rzek poprzez doprowadzenie rowów odwadniających do Źródeł rz. Tymianki,
- niezbyt częste wylewy rzeki Pilicy na skutek m.in. bezzwrotnego poboru wody ze zb. Sulejowskiego dla m. Łodzi i trwające przez wiele lat susze hydrologiczne.

Objawy stepowienia widoczne są przede wszystkim w dolinach rzecznych i agrocenozach:

- zanik starorzeczy rzeki Pilicy,
- przekształcenia ekosystemów łąkowych i szuwarowo-torfowiskowych w kierunku zubożenia,
- pojawienie się flory sucholubnej w dolinach,
- zanieczyszczenie plonów, szczególnie na glebach lekkich,
- ubożenie użytków zielonych a nawet ich zamiana na agrocenozy.

3.6 Obiekty uciążliwe

Rozporządzenie Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 13 maja 1995 r. w sprawie określenia rodzajów inwestycji szkodliwych dla środowiska i zdrowia ludzi oraz ocen oddziaływania na środowisko, dokonuje podziału inwestycji (obiektów) na szczególnie szkodliwe dla środowiska i zdrowia ludzi i mogące pogorszyć stan środowiska. Na terenie gminy Stromec są to:

obiekty szczególnie szkodliwe:

- linia dalekobieżnego ruchu kolejowego Radom-Warszawa,
- mogilnik w Dobieszynie.

obiekty mogące pogorszyć stan środowiska:

- linia energetyczna 220 kV relacji Kozienice-Mory,
- linie 110 kV Radom Północ-Dobieszyn-Białobrzegi z GPZ 110/15 kV w Dobieszynie,
- wysypisko komunalne w Ksawerowie Starym,
- stacja paliw w Stromieckiej Woli,
- tartak w Stromcu,

- tartak w Dobieszynie.

3.7 Nadzwyczajne zagrożenia środowiska

Prawdopodobieństwo wystąpienia nadzwyczajnego zagrożenia środowiska na terenie gminy Stromiec związane jest z możliwością awarii w transporcie drogowym i kolejowym i wydostaniem się na zewnątrz substancji niebezpiecznych i toksycznych o właściwościach palnych i wybuchowych. Przez teren gminy przewożone są także substancje jak: amoniak, kwasy, chlor, dwutlenek siarki, gazy płynne, etylina, oleje napędowe i opalowe (linia kolejowa Radom-Warszawa, w mniejszym stopniu droga krajowa regionalna Białobrzegi-Stromiec-Głowaczów). Poza stacją paliw płynnych w Woli Stromieciciej, na terenie gminy nie występują obiekty stacjonarne mogące stwarzać nadzwyczajne zagrożenie środowiska.

3.8 Wnioski z diagnozy stanu istniejącego środowiska przyrodniczego

a) Aktualna lesistość gminy wynosi 35,18 % - stanowiąc wartość znacznie wyższą od średniej lesistości województwa radomskiego (22,4 %), również wyraźnie wyższą od średniej lesistości Polski (28 %) oraz nieco przewyższającą średnią europejską, (32 %). Gmina Stromiec odznacza się predyspozycjami do zwiększenia lesistości ze względu na położenie znacznej jej części w obrębie obszaru krajobrazu chronionego i projektowanego Parku Krajobrazowego Dolnej Pilicy z otuliną, jak również duży udział gleb o niskiej przydatności rolniczej. Nadmieniamy również, że w uogólnieniu całe województwo radomskie jest szczególnie predysponowane do zwiększenia lesistości z uwagi na umiejscowienie w środkowym paśmie kraju charakteryzującym się niską lesistością, deficytem wody, postępującymi procesami erozji oraz stepowaniem krajobrazu.

b) Uwzględniając powyższe działania gminy idą w kierunku zwiększenia powierzchni leśnej w jej zasięgu. Opracowany Gminny Program Dolesień przewiduje objęcie zalesieniami ok. 1070 ha gruntów w czasookresie do 2020 r.

c) Obok zalesień, coraz istotniejszego znaczenia nabierają zadrzewienia - jako substytut lasu spełniający różnorodne funkcje środowiskowe, zwłaszcza ekologiczne, klimatyczno-higieniczne, krajobrazowe. W związku z powyższym wymagają one maksymalnego utrzymania i wzbogacania, jak również, w miarę możliwości powiększania ich powierzchni.

d) Istniejące zbiorowiska łąkowo-pastwiskowe i szuwarowo-torfowiskowe odznaczają się szczególnie dużymi walorami środowiskowymi, na co składają się: cenne biocenotycznie siedliska wilgotne, podmokłe i bagienne z naturalną retencją wód gruntowych, różnorodność gatunkowa roślin i zwierząt - ze znacznym udziałem gatunków chronionych, rzadkich i ginących. Z w/w względów wskazane jest ich maksymalne zachowywanie i wzbogacanie, jak również w miarę możliwości powiększanie ich powierzchni.

e) W obrębie gminy występują obiekty i obszary przyrodnicze prawnie chronione. Są to: obszar krajobrazu chronionego „Dolina Pilicy i Drzewiczki”, rezerwat „przyrody o charakterze leśnym, pomniki przyrody, park wiejski, lasy ochronne. W/w elementy przyrodnicze wymagają bezwzględnej ochrony i zachowania i ochrony wynikającej z odpowiednich przepisów prawnych.

4. Tereny cenne przyrodniczo

Analiza komponentów biotycznych i abiotycznych środowiska przyrodniczego pozwala na wyróżnienie w sieci ekologicznej terenów objętych ochroną prawną, terenów przewidzianych do objęcia ochroną prawną oraz takich, które są szczególnie cenne z racji pełnionych funkcji: ekologicznych, klimatycznych, hydrologicznych i estetyczno-krajobrazowych, a nie muszą być objęte ochroną prawną.

Analiza zasobów środowiska przyrodniczego oraz zagospodarowania terenu gminy, pozwoliła na wyszczególnienie cennych obszarów przyrodniczych ze względu na funkcje jakie pełnią:

a) systemy współczesnych dolin rzecznych: Pilicy i jej dopływów (Dygi i innych) z tarasami akumulacyjnymi: zalewowymi (holoceńskim) i nadzalewowymi (holoceńskimi i plejstoceńskimi) i erozyjnymi (dol. Pilicy) zbudowanymi z mać i torfów, namulów i piasków próchnicznych pochodzenia bagiennego i rzecznego; dolinom towarzyszą ekosystemy roślinności szuwarowo-torfowiskowej, łąkowo-pastwiskowej i powierzchni leśne, zadrzewienia rządowe i kępowe towarzyszące rzekom podnoszą ich walory ekologiczne;

b) obszar źródliskowy rzeki Tymianki, dopływu Radomki, to obszar torfowiskowy w znacznym stopniu zdegradowany melioracjami odwadniającymi. Zachowane na mniejszej powierzchni (w porównaniu do okresu przedmelioracyjnego) ekosystemy roślinności charakterystyczne dla torfowisk niskich;

c) drobne formy zagłębień bezodpływowych związane z nierównomierną akumulacją lodowca, wypełnione wodą bądź zarośnięte roślinnością torfowiskową, nieraz z zadrzewieniami, występujące na terenie całej gminy, ale przede wszystkim w rejonie Stronica, Piroga, Woli Stromieckiej, Bobrka, Marianek i Olszowej;

d) obszary o korzystnych warunkach infiltracyjnych pochodzenia eolicznego, jak: wydmy paraboliczne i wały wydymowe o wysokościach od kilku do kilkunastu metrów wysokości względnej i nachyleniach zboczy często powyżej 5 % (środkowa i północna część gminy oraz pola piasków przewianych (rejon Ksawerowa Nowego i Bobrka, między Stromcem, a linią kolejową);

e) dział wodny II rzędu między zlewnią Pilicy i Radomki w południowej części gminy.

5. Problemy, konflikty, bariery rozwoju

5.1 Zachwianie równowagi ekologicznej w obszarze doliny Pilicy

Obszar doliny rzeki Pilicy to teren o zachwianej równowadze ekologicznej. Jest to rejon hodowli bydła mlecznego w oparciu o użytki zielone, rejon II kat. atrakcyjności turystycznej (znaczenie regionalne) oraz obszar chronionego krajobrazu z rezerwatami przyrody, użytkami ekologicznymi, lasami ochronnymi, stanowiskami roślin rzadkich i innymi walorami ekologicznymi. Zachwianie równowagi ekologicznej przejawia się m.in.:

a) zagrożeniem przepływu nienaruszalnego rzeki (bezwrotny pobór wody dla m. Łodzi),

b) stepowaniem krajobrazu (brak wylewów wiosennych przez wiele lat, wysychanie starorzeczy, zmiany w szacie roślinnej i zwierzęcej, ubożenie użytków zielonych, degradacja torfowisk),

c) silnie zanieczyszczone wody rzeki Pilicy.

Silnie zanieczyszczone wody rzeki Pilicy, to efekt nie do końca zrealizowanego systemu oczyszczania ścieków w gminach leżących w górę rzeki i zrealizowanego w minimalnym stopniu w/w systemu na terenie gminy Stromiec. Problem ten generuje konflikt pomiędzy rozwiniętą i nadal rozwijającą się funkcją rekreacyjną związaną z doliną rzeki Pilicy.

5.2 Problem czystości wód podziemnych

Znaczna część powierzchni gminy pokryta jest utworami o dużych zdolnościach infiltracyjnych. Jeśli uwzględni się kompleksy leśne zapobiegające możliwości skażenia wód podziemnych, to ponad 50 % powierzchni gminy posiada warunki sprzyjające zanieczyszczeniu wód wglębnych. Łatwość skażenia wód podziemnych jest silnym argumentem przemawiającym za pilną potrzebą realizacji systemu wodnokanalizacyjnego.

5.3 Problem przesuszenia obszarów cennych przyrodniczo

Konflikt pomiędzy osuszającymi melioracjami obszarów Źródłiskowych rzek w południowo-zachodniej części gminy, głównie rzeki Tymianki, doprowadził do zanikania wody w górnym jej odcinku i znacznej degradacji wartości ekologicznej torfowiska „Siekłuki”. W ostatnim czasie na terenie projektowanego rezerwatu zaznacza się degradacja istniejącej roślinności torfowiskowej, powstała na skutek drastycznego obniżenia poziomu wód gruntowych spowodowanego przeprowadzonymi zabiegami odwadniającymi (melioracje). Powstałe w związku z tym zmiany roślinności objawiają się tutaj następująco:

- utrata żywotności i zanikanie gatunków bagiennych o wąskiej skali ekologicznej,
- zanikanie gatunków skąpożywnych ze względu na wzrost troficzności torfowiska i wód,
- wkraczanie gatunków nitrofilnych i ruderalnych,
- niekorzystne zmiany składu gatunkowego łąk i pastwisk na rzecz gatunków mniej wartościowych,
- zwiększanie powierzchni zajmowanej przez gatunki sucholubne i psammofilne na piaszczystych powierzchniach odsłoniętych po zaniku torfu,
- obniżenie poziomu wody gruntowej na okolicznych łąkach i polach,
- wzrastające zagrożenie pożarowe.

Obecnie do czasu utworzenia rezerwatu proponowana jest tu alternatywnie inna forma ochrony prawnej - użytek ekologiczny.

Komunikacja

1. Diagnoza stanu istniejącego

1.1 Układ komunikacyjny

Linia kolejowa biegnie w kierunkach Radom-Warszawa. Jest to trasa I-rzędna, jednotorowa, ze stacją wyładunkowo-załadunkową Dobieszyn i przystankiem osobowym Strzyżyna. Długość trasy na terenie gminy wynosi ~ 22 km.

Od wielu lat przewidywana jest budowa drugiego toru, ale ze względu na brak funduszy plany te nie zostały zrealizowane. Obecna sytuacja finansowa z kolei nie sprzyja także realizacji tych planów.

Układ dróg samochodowych dzieli się na: drogi krajowe, drogi wojewódzkie oraz drogi gminne i wewnętrzne. Charakterystykę najważniejszych dróg układu przedstawia tabela:

Numer drogi	Klasa drogi	Długość [km]	Nawierzchnia	Przebieg trasy	Szer. jezdni
dr. 729 (krajowe)	IV	15.335	bitumiczna	Białobrzegi - Stromiec-Dobieszyn - Głowaczów	5-6-5,5
Drogi wojewódzkie					
34 214	V	1.785	bitumiczna	Białobrzegi-Bobrek	5,5
34 215	V	7.320	bitumiczna	Stromiec-Siekłuki	5,2-6-5,5
34 216	V	6.925	bitumiczna	Stromiec-Podlesie Dobieszyn	5-5,5
34 217	V	5.993	bitumiczna gruntów	Michałów-Niedabył	5
34 218	V	12.071	bitumiczna	Stromiec-Wyborów	5-5,5-6
34 219	V	4.140	gruntowa	Warka - Kępa Niemojewska - Boże	-
34 220	V	2.020	bitumiczna	Boże-Nowa Wola	5
34 505	V	3.375	gruntowa	Głowaczów - Lipskie Budy	-

Drugim ważnym przewoźnikiem w gminie jest P.K.P. W ciągu doby zatrzymuje się na stacji Dobieszyn 20 pociągów osobowych. Tranzytowo przez stację przejeżdżają 22 pociągi pasażerskie pospieszne.

W 1997 r. ruch pasażerski na st. Dobieszyn przedstawiał się następująco:

styczeń luty	10.379	odprawionych pasażerów		
	9.219	„	!	
marzec	12.990	..	..	
kwiecień	6.576	...	95	
mai	5.943	..	f f	
czerwiec	6.670	..		
lipiec	5.971		..	
sierpień		6.494		
wrzesień		6.991		
październik	7.068	..	9,	
listopad	8.100		99	19
grudzień	-	6.075	99	
ogółem:	-	92.476	99	59

Stacja Dobieszyn pełni także funkcję załadunkowo-wyładunkową. Głównym towarem nadawanym na stacji jest drewno i jego pochodne, a towarami przyjmowanymi są: węgiel • nawozy sztuczne.

Rok	Nadanie		Przybycie	
	Wagony	Tony	Wagony	Tony
1994	223	5.877	229	11.806
1997	197	6.193	122	6.605

Obecnie możliwości stacji są wykorzystane. Można zorganizować tu nowoczesny punkt obsługi transportowej, z wykorzystaniem różnych środków komunikacji. Budowa drugiego toru, na odcinku Radom-Warka sprzyjałaby rozwojowi transportu kolejowego.

1.3 Ocena funkcjonowania układu komunikacyjnego

Istniejące drogi samochodowe i kolej zapewniają gminie połączenie z Radomiem, Warszawą i resztą kraju. Ważną rolę pełnią w tym:

droga krajowa 729 (Przystalowice — Białobrzegi - Głowaczów)

drogi wojewódzkie:

34 214 (Bobrek — Mikówka - Białobrzegi)

34 215 (Stromiec Siekluki)

34 218 (Stromiec - Wyborów)

zapewniają połączenie z drogą ekspresową nr 7 i drogą krajową 731, łączą gminę z całą siecią dróg krajowych.

Powiązania z sąsiednimi ośrodkami gminnymi zapewniają:

droga 729 (Głowaczów-Stromiec-Białobrzegi)

droga 34 215 (Jedlińsk - Stromiec - Stara Błotnica)

droga 34 218 (Warka - Stromiec - Grabów/Pilicą)

droga 34 214 (Bobrek — Białobrzegi)

Wymienione drogi posiadają twardą nawierzchnię, ale jej stan techniczny jest niski. Pozostałe parametry także nie odpowiadają pełnionej funkcji.

Droga 729 klasyfikowana jako IV kl. w okolicach Ksawerowa Starego posiada jezdnię o szerokości nie przekraczającej 5 m. Zarząd Dróg w Grójcu nie przewiduje w najbliższym czasie modernizacji tej drogi.

Drogi wojewódzkie i gminne powinny posiadać parametry V kl. technicznej. Na terenie gminy istnieją drogi wojewódzkie o nawierzchni gruntowej. Są to drogi: 34 217 (Michałów-Niedabył); 34 219 (Warka - Kępa Niemojewska - Boże); 34 505 (Głowaczów-Lipskie Budy). Wśród 104.661 km dróg gminnych, tylko 23,7 km posiada nawierzchnię utwardzoną. Szybki wzrost motoryzacji powoduje wzrost wymagań odnośnie jakości dróg i obsługi motoryzacyjnej. Rozwój usług związany jest ze wzrostem zamożności mieszkańców, ponieważ na terenie gminy są to prywatne warsztaty rzemieślnicze.

Usługi przewozowe dla mieszkańców wykonywane przez P.P.K.S, P.K.P oraz gminę i są na dobrym poziomie. Wszędzie tam, gdzie istniały uzasadnione potrzeby istnieją regularne linie autobusowe i kursują autobusy szkolne. Nadal jest niewykorzystany rower jako bezpieczny i wygodny środek lokomocji. Brak wytyczonych ścieżek rowerowych stawia go na końcu wśród innych środków transportu.

Wybrane wskaźniki określające stan komunikacji w gminie przedstawia tabela:

Wyszczególnienie		Długość w km		Gęstość na 100 km ² w km o nawierzchni twardej
		Ogółem	O nawierzchni twardej	
Drogi samochodowe	województwo	8.406	5.091	69.80
	gm. Stromiec	163.625	69.142	44.322
Linia PKP	województwo	296	-	4.1
	gm. Stromiec	22	-	14.1
Linie PKS	województwo	2.620	-	36.00
	gm. Stromiec	40	-	25.64

Podstawowe systemy infrastruktury technicznej

1. Uwarunkowania stanu istniejącego

1.1 Zaopatrzenie w wodę

Mieszkańcy gminy zaopatrują się w wodę w większości ze studzien kopanych, nielicznie z wodociągów zagrodowych.

Na terenie gminy istnieje wodociąg zbiorowy w Stromcu. Zasilany jest ze studni zlokalizowanych na terenie stacji wodociągowej: studnia podstawowa o wydajności 48 m³/h i awaryjna o wydajności 40 m³/h.

Wg „Danych statystycznych wg miast i gmin za 1996 r.” Urzędu Statystycznego w Radomiu długość wodociągowej sieci rozdzielczej wynosi 7,0 km, ilość przyłączy domowych 180, zużycie wody z wodociągów w gospodarstwach domowych 4,2 m³/mieszkańca w ciągu roku, co w przeliczeniu na dobę wynosi 11,5 l/mk/d. Jest to ilość bardzo znikoma, w porównaniu z normą wynoszącą 125 l/mk/d. Wg danych z gminy 191 gospodarstw domowych (180 przyłączy) jest podłączonych do wodociągu, co stanowi 12 % gospodarstw w gminie.

Aktualnie stacja wodociągowa zaopatrza w wodę wieś Stromiec. Zapotrzebowanie na wodę tej wsi wynosi 5,7 l/s. Rezerwa tej stacji wodociągowej wynosi 10,9 l/s., po modernizacji jest w stanie zaopatrzyć w wodę środkową część gminy zgodnie z „Koncepcją programowo-przestrzenną wodociągów grupowych dla gminy Stromiec przez Biuro Projektowo-Usługowe „Melwodprojekt” w Warszawie w 1995 r.).

Sieć wodociągowa w Stromcu żeliwna z 1981 r. jest w złym stanie technicznym i wymaga wymiany na pcw.

W ostatnim czasie wykonano w Dobieszynie stację wodociągową, która zaopatrzy w wodę wschodnią część gminy. Stacja będzie zasilana z dwóch studni o wydajnościach 7,5 m³/h i 5,5 m³/h zlokalizowanych na terenie stacji.

1.2 Odprowadzanie ścieków

Brak w gminie systemów odprowadzania i oczyszczania ścieków. Ścieki z zakładów usługowych i administracyjnych takich, jak Ośrodek Zdrowia, Szkoły, Urząd Gminy odprowadzane do szamb wywożone są do oczyszczalni ścieków w Białobrzegach. Transport ten zorganizowany jest przez gminę. DPS w Niedabyli jest wyposażony w oczyszczalnię ścieków. Jest to oczyszczalnia kontenerowa, mechaniczno-biologiczna o przepustowości średniej 10,2 m³/d.

1.3 Elektroenergetyka

Przez teren gminy przebiega dwutorowa linia 220 kV relacji Kozienice-Mory. Głównym źródłem zasilania średniego napięcia jest stacja transformatorowa 110/15 kV (GPZ) w Dobieszynie.

Stacja ta zasilana jest liniami jednotorowymi 110 kV relacji: Kozienice-Dobieszyn; Radom Północ-Dobieszyn; i Białobrzegi-Dobieszyn.

Napowietrzna sieć średniego napięcia zasila szereg stacji transformatorowych 15/0,4 kV rozlokowanych na terenie gminy, które za pośrednictwem sieci niskiego napięcia doprowadzają energię elektryczną do wszystkich odbiorców.

1.4 Telekomunikacja

W Stromcu i Dobieszynie istnieją miejscowe centrale ręczne, do których przyłączone są stacje abonenckie rozlokowane na terenie gminy.

Gmina należy do radomskiej strefy numeracyjnej i okręgu telefonicznego w Białobrzegach. W ramach strefy zamyka się ruch telefoniczny strefowy, a ruch telefoniczny pomiędzy abonentami różnych stref kierowany jest poprzez sieć międzymiastową. Do roku 2000 przewidywana jest automatyzacja centrali ręcznych.

Wskaźnik gęstości telefonicznej w gminie (ilość abonentów na 100 mieszkańców) na koniec 1996 r. wynosił 4,09 i był równy średniemu wskaźnikowi na wsi woj. radomskiego (4,09).

1.5 Zaopatrzenie w gaz

Obszar gminy nie jest uzbrojony w sieć gazową.

1.6 Gospodarka odpadami

1.6.1 Składowisko komunalne

W latach 1990-92 wybudowane zostało wysypisko w Ksawerowie Starym. W tym celu wykorzystano nieużytki po eksploatacji piasku. Dno i boczną skarpe uszczelniono gliną i folią. Powierzchnia całkowita wynosi 0,99 ha, powierzchnia czaszy - 0,57 ha. Wykonano drenaż wód odsiąkowych. Teren wysypiska sąsiaduje z lasem od strony północnej, z pozostałych stron przewidziane jest urządzenie pasa zieleni izolacyjnej niskiej i wysokiej. Zakładana projektem strefa ochronna wynosić ma 300 m.

Opracowana w 1995 r. „Koncepcja zagospodarowania odpadów komunalnych w gminie Stromiec” (Z. Roliński) wskazała szereg praktycznych rozwiązań techniczno-ekonomiczno-administracyjnych stosowanych w gospodarce odpadami. W koncepcji zwrócono uwagę na system zbiórki odpadów, gromadzenia i odbioru ich, a m.in.: selektywną zbiórkę odpadów, segregację odpadów blisko źródła powstania, organizację i wyposażenie Gminnego Zakładu Oczyszczania, wydzielenie części wysypiska do odbioru odpadów uciążliwych i szkodliwych dla środowiska, działania w kierunku pomniejszenia objętości składowanych odpadów, dzięki czemu wydłuży się okres funkcjonowania obiektu.

1.6.2 Mogilnik

Mogilnik założony na początku lat 70-tych zlokalizowany jest na terenie lasów Nadleśnictwa Dobieszyn w niewielkim zagłębieniu (wyrobisko po piasku). W obiekcie zdeponowane są środki ochrony roślin oraz lekarstwa (przeterminowane) w ilości ok. 5-6 t. Badania gleby, wody, powietrza nie były prowadzone, nie stwierdzono przypadków rozszczelnienia i samozapłonów.